

Ibru Rau Yo Ila Pang Di Ibru I

Maro Natunu In Illos Di Bangabangana Ki

¹ Mukot yege nga, ngan Maro ikap betanga ki pang di sasa kiidi ye di tooltool yo tikaua koonoo a tiwetekes betanga ki pang di nga. Ngan iyei nen ye lal alunu inbe ye dada matana matana,

² bong dookoot nga ye lal yo tanepe ye i, in le ilo ye lal yo bet Yesu imulu a isi ye in nga, ngan ikap betanga ki paidi ye ye Natunu. Ngan kulkulunu ye kene yo Maro itar lang le tana inbe so tina le imot yo iken ye nga, ngan itar so tina ye Natunu tani, inbe ye in la Maro ipootoo bet ikoli ye so ki nga le imot i, a bet nen ngan iyei ben so ki ye taunu.

³ Inbe Natunu tani, in la Maro kannungana i, yesoo dada ki yo iyei ngan gaongo leu ben ke Maro, le ipitnaia Maro paidi bet ye in ene mai san ke bet di tooltool tipayiti ye. Inbe ye in iwete leu, inbe ye betanga ki yo gurana mai san nga, ngan la iparama so tina nga le imot a tiken ye nedi nga. Inbe Natunu tani in ikarata dada yo bet Maro igiri sennene kidi tooltool a bet tinepe le tinidi igalanga ye Maro matana nga, motong la ilo ye malala ke Maro lo iwur ye Maro, yo ene mai san i, in bene oonoo.

⁴ Nen le ye in iyei mai pang di bangabangana ke Maro le illos di, dawa ben ene yo Tamana ikauu panga i, in iyitmaki le ilo ete san, le illos di bangabangana tina ngan edi nga.

⁵ Le kakamata, Maro iwete toko pang bangabangana ki sa ben iwete pang Natunu, ngan tiap. Bong Rau ke Maro iwete ye Natunu nen,

“Ong in au Natuk,
inbe dookoot nga Tamam la au i.”✧

Inbe iwete mulu nen,
“Au i ole ayei ben ye Tamana,
inbe ye in ole iyei ben au Natuk.”✧

⁶ Inbe ye kene yo Maro iwanga Natunu mumuganga a isi tana ye in nga, ngan iwetewete ye nen,
“Di bangabangana ke Maro nga le imot bet tisung panga.”✧

⁷ Ngan ye di bangabangana ki tina, ngan Maro iwete nen,
“Ye in iyei di bangabangana ki tiyei dawa ben muru ipa nga,
inbe iyei di kapraingi ki tina le tiyei dawa ben ei loloana nga.”✧

⁸ Bong ye Natunu ngan iwete nen,
“Maro, ong in ole kuyei tool kuto mai a matam kala so nga le imot le ikenen leu le taukan motingi.

Inbe kene yo bet matam kala di tooltool kiong ye in nga, ngan ole kuyei dada yo dook mata, ngan pang di.

⁹ Inbe ong in lom mai san pang dada dook mata yo noonoonoo nga,
bong dada dook tiap yo ke sennene nga, ngan lom panga pitiap yege.

✧ 1:5 Rau ke Woungu (Buk Song) 2:7 ✧ 1:5 2 Saumel (2 Samuel) 7:14 ✧ 1:6 Wer (Lo) 32:43 ✧ 1:7 Rau ke Woungu (Buk Song) 104:4

Ngan nen le Maro, yo Maro kiong i, in ipootong bet
matam kala so ki,
inbe iyitmaka em le ilo ete, a bet nen ngan lom
ponana mai san le lo ponana kiong tani in
illos lo ponana kidi diem nga le imot.”✧

10 Inbe Rau ke Maro iwete mulu nen,

“Tool Mai, kulkulunu yege ye kene yo so nga le
imot pompombe tiao nga, ngan ong la ku-
tara tana i,
inbe ye ong taum bem ngan kutar so le imot
yo iken lang katene nga.

11 Ngan lang le tana inbe so le imot yo iken ye di
nga, ngan ole tilledi le imot, bong ong in ole
kunepe nen le taukam motingi.

Le moolmool, lang le tana ole tiyei gurunu le
dook tiap, dawa ben mala gurunu yo imin
le dook tiap i.

12 Ngan nen le ong in ole kulul di dawa ben tool yo
ilulu mala gurunu ki a bet ikatte i.

Ngan ole kuyei nen, lo ngan bet ole kulon lang
le tana le paunu mulu, dawa ben tool mala
ki gurunu a iloni ye mala paunu nga.

Bong ong in ole kunepe nen le taukam portakingi,
inbe rai kiong sa ke bet imot tiap,
le ole kunepe nen le taukam motingi.”✧

13 Ngan Maro iwete toko pang bangabangana ki sa
ben yo iwete pang Natunu, ngan tiap. Bong Rau ke
Maro iwete ye Natunu nen,

“Kuwur ye bek oonoo a kunepe nen,

✧ **1:9** Rau ke Woungu (Buk Song) 45:6-7   ✧ **1:12** Rau ke Woungu
(Buk Song) 102:25-27

le lo arautoo di koi kiong a tidu tinepe ke kem parmana.”☆

¹⁴ Ngan nanga, di bangabangana ke Maro tiyei urata pang Maro ben di kapraingi ki leu. Inbe Maro iwanga di bet si tilon di tooltool yo ikap di a apamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

2

Ken Tatar Talngada Dook Ye Soo So Yo Maro Iwete Nga

¹ Nen le idi nga ole lod kalli betanga moolmool yo tiwete paidi koot nga, ngan be, bong ole takap inbe tatoo. Ole nen ngan taye ben ookoo yo tiwatwatu tiap le idau a ila i.

² Kakamata, wer ke Maro yo di bangabangana ki tikap pang di Yuda ngan moolmool, ngan nen le Maro iyemenai di tooltool kidi le imot yo tiyei so yo wer iwete bet tiyei tiap nga. Inbe di tooltool yo tiwala muridi panga nga, ngan iyemenai di lapau, le lo ige dada dook tiap kidi tina ngan kootoonoo.

³ Le kumata bet nen nga, ngan ole gelei yidi? Ngan kumata le bet idi nga tawala muriidi pang betanga yo Maro Natunu ikauu paidi ye dada dook mata yo bet ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi in nga, ngan ole tasuru kate malmal ke Maro balai? Ngan betanga tani ye dada yo bet Maro ikau idi a ipamulidi ye i, in kulkulunu ngan Tool Mai ye taunu la iweta i, motong la di tooltool yo tilongo betanga ki, ngan tiwete paidi a tipamedidi ye bet in moolmool.

☆ **1:13** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:1

⁴ Inbe Maro ikata suanga ye betanga kidi yo tiwete, ngan moolmool, ye mos matana matana yo ipamede di bet tiyei nga, inbe ye urata matana matana maimai yo tiyei ye gurana ki nga. Inbe so yo Maro Amunu Silene ikap sorok pang di tooltool ki ye lo ponana ki a irai di ye le itoo Maro lono nga, ngan iyei tarkilanga pang di nen, bet betanga ngan moolmool.

Yesu Iportak Le Iyei Ben Idi Tooltool Nga

⁵ Ngan lang le tana paunu yo amwetewete ye bet pang dama ni ngan pombe nga, ngan o ke bet Maro itar di bangabangana a tiyei kuto maimai a bet matadi kala, ngan tiap.

⁶ Bong ye ni atu ngan Rau ke Maro iwete nen, “Tool Mai, am nga tooltool balai a bet lom tutam mai mata nga?

Inbe tool moolmool kiong in dook mata balai a bet matam kala dook mata nga?

⁷ Ngan ye manga modono kasin leu nga,* ngan kurautoo le du inepe di bangabangana kiong parmadi.

Ngan kuyei nen, motong la kuyitmaki le ilo ete, inbe kuyei ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye.

⁸ Inbe so le imot yo kutar nga, ngan kuyei di le tinepe parmana a matan kala di.”[☆]

Ngan nanga, so le imot nga Maro itar di a tinepe parmana a bet matan kala di, le so sa yo bet igege

---

* **2:7** Betanga yo “manga modono kasin leu” i, in iwete ye lal yo Yesu isi inepe ye tana i a iyei urata ke Tamana ye nga. [☆] **2:8** Rau ke Woungu (Buk Song) 8:4-6

a iken diki, ngan tiap. Bong dookoot nga so le imot yo iwete bet tinepe parmana nga, ngan idi nga takamata ben tiraua panga a titoo ye taunu lono tiao.

⁹ Bong idi nga lod galanga ye Yesu nen, ye in dada yo bet Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi ye i. Le tina ye manga modono kasin leu nga, ngan Maro irautoo le du inepe di bangabangana ki parmadi. Inbe ye kene tani in Yesu ikaua nede a imata ye sennene kiidi. Ngan iyei nen, ngan la le dookoot nga Maro itaru le ilo ete, inbe iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye nga.

¹⁰ Ngan Maro itar so nga le imot a pompombe, le so tina yo itar di nga, ngan ye ki ke bet iyei urata ki ye di. Inbe ye in lono nen, bet ole ikap di natunu a bet iye di tinepe ye lungana. Ngan nen le idawan le iyeie Yesu a isolo masngana ye kai palasingi kaini, yesoo ye dada tani in, ye in itoo Maro lono le imot le taukan busunu ye matana. Ngan la le imugu pang di tooltool a ikarata dada yo bet Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

¹¹ Ngan nanga, tool tani yo ikarata dada pang di tooltool a bet tiyei ben di tooltool ke Maro a tinepe le taukadi busunu ye Maro matana i, inbe di tooltool yo ilon di le tiyei ben di tooltool ke Maro koot nga, ngan tiye tikata le imot bet Tamadi ataleu. Ngan ye punu in la le Yesu ke bet moomoonoo bet iwete di ye toonoo le taini le lini, ngan tiap ye i.

¹² Le kakamata, betanga ki yo iwete pang Maro nga, ngan iken ye Rau ke Maro nen,
“Au i ole awetewete pang di took le taik le lik ye

dada dook mata yo kuyei nga.
Inbe ye di tooltool yo tigaua ye bareme kiong,
ngan matadi nga, ngan ole awou woungu
yo bet ayitmaka em ye nga.”✧

¹³ Inbe ye ni san in Rau ke Maro iwete nen,
“Au i ole atara lok le imede pang ye Maro.”✧

Inbe Rau ke Maro iwete mulu nen,
“Au naii, aye di tooltool yo Maro ikap di pau ben
di natuk ngan amnepe i.”✧

¹⁴ Yesoo di tooltool tina yo Maro natunu nga,
ngan tinidi ke tana i nga, ngan la le Yesu lapau
iportak a iyei tool moolmool le tinini gaongo leu
ben di nga. Ngan iyei nen nga, ngan bet nen a
imata nga, ngan igarungu tool kuto mai kidi so sidi
in le taukan gurana, yesoo ye in itoko gurana ke
matenge.

¹⁵ Ngan idi nga, kanakana ngan tatattadai bet
ole tammata. Ngan nen le tattadaingi kiidi tani in
iparamidi le tanepe parmana dawa ben idi ngan
poranga ki, inbe iyei ben tool mai paidi. Bong Yesu
ikau idi a bet nen ngan tanepe ye tattadaingi yo
kiidi in parmana mulu tiap.

¹⁶ Le moolmool, urata yo Yesu iyeii i, in bet nen
a ilono bangabangana ke Maro sa ye, ngan tiap,
bong bet ilonidi idi tooltool yo taye dawa ben di
sasa ke Awaram nga.

¹⁷ Ngan ye punu yo nen i, in la le Yesu iportak
a iyei tool moolmool le tinini gaongo leu ben idi
tooltool ki nga. Ngan nen le isi tana a inepe ben
idi nga, ngan so le imot yo pombe pang ye di
tooltool ke tana i nga, ngan pombe pang ye nen

✧ **2:12** Rau ke Woungu (Buk Song) 22:22 ✧ **2:13** Esai (Aisaia) 8:17

✧ **2:13** Esai (Aisaia) 8:18

lapau. Ngan iyei nen, a bet nen ngan iyei ben tool kuto mai ke paroranga so pang Maro. Ngan ye in lon mulumulu yidi, inbe itara lono le atu moolmool pang Maro bet iyei urata ki nga, ngan la le iyei paroranga pang Maro a bet nen ngan igiri sennene kiidi tooltool ye nga.

¹⁸ Ngan tina yo isolo masngana matana matana, inbe touanga pompombe pang ye nga, ngan la le ye in ke bet ilon di sima tooltool yo touanga pombe pang ye di nga.

3

Yesu In Ene Mai San Le Illoso Mose

¹ Le ang di diek nga, ang ngan Maro ipootang panga ye taunu dawa ben ipootam bet lo tanepe dook mata ye malala ki nga. Ngan la kanakana ngan ole lomu tutu Yesu yetaleu yo tawete bet tatara lodo medana panga i, yesoo ye in aposol tani yo Maro iwanga a isi iwetewete betanga ki i, inbe ye in iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro.

² Ngan ye in itara lono le atu moolmool pang Maro bet iyei urata ki ngan le dawa ben yo Mose iyei nga. Ngan Mose tani inepe kataunu ke di tooltool ke Maro yo tiyei ben rumu ki nga, inbe iyei urata le itoo Maro lono. Inbe Yesu in Maro ipootoo bet iyei tool kuto mai ke paroranga so nga, ngan iyei urata le itoo Maro lono dook mata nen le imot.

³ Bong matamu too dook ngan, kumata le tool atu ke renge rumu bet ire rumu le dook mata san nga, ngan ole tipayiti le ilo ete le illoso rumu tani yo ire i. Ngan gaongo leu ye Yesu iye Mose, Yesu in ben tool yo ire rumu i, e Mose in ben rumu leu, le

dook mata nen bet di tooltool tiyitmaka Yesu ene le ilo ete le illoso Mose.

⁴ Le moolmool, rumu yo ikodo ngan di tooltool la tire nga, bong so le imot yo iken ngan Maro la itar di i.

⁵ Mose itara lono le atu pang Maro a itoo lono, bong iyei urata ki ben tool ke kapraingi leu, a ilon di tooltool yo tiyei ben rumu ke Maro nga. Ngan urata yo iyei nga, ngan iwete pang di tooltool ye soo so yo bet pang dama ni ngan Maro ipitnai le iken mallanga nga.

⁶ Bong Kirisi in Maro Natunu, le ye in itara lono le atu panga a itoo lono, inbe iyei mai pang di tooltool ke Maro a matan kala di. Ngan idi tooltool yo tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan la di tooltool ke Maro nga. Le kumata bet tatattadai tiap, bong takodo le tamede, inbe tatar matada a tanam ye so dook mata yo bet Maro ikauu paidi in nga, ngan idi nga dawa ben rumu ki.

Ken Kawala Murimu Pang Maro Be

⁷ Ngan nen le dawa ben tina Maro Amunu Silene iwete a betanga ki iken ye Rau ke Maro nga. Iwete nen,

“Dookoot katai nga katar talngamu dook,
a kalongo betanga ke Maro yo iwetewete nga.

⁸ Nen le ken kutomu imede mata a kasak betanga ki ben di sasa kiang tiyei mugu nga, ngan be.

Di ngan, ye kene yo tinepe ye ni soorookoonoo ye in nga, ngan tiwala muridi pang Maro inbe titoua kaiye.

⁹ Ngan ye ni tani in ayei mos maimai ye rai sangaul pai, a di sasa kiang tikamata,

bong di ngan titouotou au le ikenen leu.

¹⁰ Ngan ye punu in la le au katek malmal pang di tooltool tina, le awete nen, 'Kanakana nga, di tooltool ngan lodi iken manga mooloo yau, le tiwala muridi pau, inbe di ngan titoo dada yo kiau ngan tiap.'

¹¹ Ngan tiyei nen le katek malmal pang di a apamede betanga medana nen, 'O ke bet tilo ye ni yo akauu pang di bet lo timaryoo ye i, in pitiap yege.' "✧

¹² Le ang di diek nga, ken kakamatang dook leu ye lomu medana yo kataru pang Maro i. Ole nen ngan ang kapala bet lomu yo kataru panga i, in imede tiap nga, ngan ole kayei dada dook tiap ke sennene, inbe kawala murimu pang Maro yo inepe nen le taukan matenge i.

¹³ Nen le ye ke tina le imot yo kanakana nga, ngan ole kapamedang ang tina ngan atu atu lomu a bet kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru pang Maro i. Le dookoot ye ke katai, i bet imot tiao nga, ngan dook mata bet kapamedang, a bet nen ngan ang tina ngan sa o ke bet sennene ikaua llungunu ye a ikanene lono bet ilongo betanga ke Maro tiap, ngan tiap.

¹⁴ Mugu ngan idi nga tatara lodo medana pang Maro, le ole idi nga takodo le tamede ye lodo medana tani yo tataru i, a imede nen le lo tam-mata. Ngan kumata le bet taye i nen nga, ngan la bet takap so dook mata tina yo ipa ye Kirisi nga.

✧ **3:11** Rau ke Woungu (Buk Song) 95:7-11

15 Ngan ben betanga ke Maro yo awete mugu a ila koot nga, ngan iwete nen,

“Dookoot katai nga katar talngamu dook, a ka-longo betanga ke Maro yo iwetewete nga.

Nen le ken kutomu imede mata a kawala murimu panga ben di sasa kiang yo mugu ngan tiyei nen, ngan be.”✧

16 Ngan di sima tooltool tilongo betanga ke Maro yo iwete ngan le tiwala muridi panga nga? O di tooltool le imot la Mose ikap di ke Isip a timan ngan tiap, too?

17 Inbe di sima tooltool tiyeie Maro a le katen malmal pang di ye rai sangaul pai nga? O di tooltool tina yo tiyei sennene, a le timmata a bobodi sila ikino ye ni soorookoonoo ngan tiap, too?

18 Inbe di sima tooltool Maro katen malmal pang di, a ipamede betanga medana bet o ke bet tilo ye ni ki yo bet lo timaryoo ye i, in tiap nga? O di tooltool yo tilongo betanga ki a titoo tiap nga, too?

19 Ngan nen le idi nga lod galanga nen, o ke bet tilo ye ni ke Maro yo bet lo timaryoo ye i, in tiap, yesoo di ngan titara lodi medana pang Maro tiap.

4

Maryoongoo Dook Mata Ke Di Tooltool Ke Maro

1 Ngan nen le betanga tani yo Maro ipamede pang di tooltool ki bet ole tilo ye ni yo ikauu pang di bet lo timaryoo ye i, in ye la ikenen i. Le ken takauwai yidi dook, ole nen ngan ang tina ngan atu imol ye lono medana yo itaru pang Maro in nga, ngan ole ikaua maryoongoo tani, in tiap.

✧ 3:15 Rau ke Woungu (Buk Song) 95:7-8

² Ngan awete nen, yesoo idi nga lapau, tiwetewete bingi dook mata paidi dawa ben mugu ngan tiwete pang di Isrel ye maryoongoo yo bet tikauu in nga. Ngan betanga tina yo Maro ipamede pang di i, in tilonga oo, bong tilongo soroki, inbe titara lodi medana ye tiap, ngan la le ilon di pitiap yege nga.

³ Bong idi tooltool yo tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan idi leu ole takaua maryoongoo dook mata tani. Mugu ngan di Isrel tiwala muridi pang Maro, ngan la le iwete nen,

“Au i katek malmal le awete le apamede betanga moolmool nen,

‘Di ngan o ke bet tilo ye ni yo akauu pang di bet lo timaryoo ye i, in pitiap yege.’”[✧]

Ngan Maro iwete nen, bong ngan maryoongoo tani yo ipa ye i, in iken mukot yege ni ye kene yo iyei porai urata ki a imaryoo ye in nga.

⁴ Ngan ben tina betanga atu yo tiwode a iken ye Rau ke Maro in iwete nga, “Maro itar so nga le imot ye ke limi be atu, le ye ke limi be ru ki nga, ngan imaryoo ye urata ki yo iyei nga.”[✧]

⁵ Inbe betanga ke Maro yo awete mugu a ila koot nga, ngan iwete nen, “Di ngan o ke bet tilo ye ni yo akauu pang di bet lo timaryoo ye i, in pitiap yege.”

⁶ Le di tooltool yo kulkulunu ngan tilongo betanga dook mata tani nga, ngan tilo ye ni ke maryoongoo tiap, yesoo di ngan tisak noonoongoo ke Maro. Bong betanga yo Maro ipamede pang di tooltool bet ole ikaua maryoongoo pang di, in la

---

✧ **4:3** Rau ke Woungu (Buk Song) 95:11   ✧ **4:4** Pudu (Stat) 2:2

ikenen go i, le moolmool, di tooltool tina ngan kapala ole tikaua maryoongoo tani ni.

⁷ Ngan ye punu in la le itara lal san mulu yo bet takaua maryoongoo tani in ye i. Ngan lod galanganen lal tani in la katai i, yesoo rai alunu iman a ila, motong la Maro iwete pang Dawiti a iwodo betanga ki ilo ye rau ben awete pang mugu koot nga. Ngan iwete nen,

“Dookoot katai nga katar talngamu dook,
a kalongo betanga ke Maro yo iwetewete nga.
Nen le ken kutomu imede mata a kasak betanga ki be.”[✧]

⁸ Ngan nanga, ngan yo bet Yesua ikap di Isrel dook a tilo ye ni ke maryoongoo yo Maro iweta in nga, ngan matin nga le Maro iwete pang Dawiti ye lal san mulu tiap.

⁹ Le maryoongoo yo bet di tooltool ke Maro tikauu i, in ye la ikenen go i. Ngan maryoongoo tani in ben yo Maro ikaua urata le imot a imaryoo ye ke limi be ru ki i.

¹⁰ Ngan nen le sei tool yo bet ikaua maryoongoo dook mata yo ipa ye Maro in nga, ngan ye in iyetai toko urata sa mulu siap, dawa ben Maro iyei urata ki le imot a ipas le imaryoo leu nga.

¹¹ Le nga ole takapge bet le takaua maryoongoo dook mata tani, a bet nen ngan tool kiidi sa bet itoo dada yo ben di Isrel tiyei ke sak noonongoo, ngan be. Ole nen ngan imol le ilene.

¹² Ngan betanga yo ke Maro i, in iken nen le taukan motingi, inbe ye in gurana ki mai le mai san. Inbe betanga ki tani in ben pul ke patokongo yo matana iken ye gigini di le ru i, bong matana

[✧] 4:7 Rau ke Woungu (Buk Song) 95:7-8

le matana san le illos pul tina ke patokongo nga. Ngan ben pul ke patokongo ke bet isaputu tool soonoo le turana le iken manga manga ye sekenge ki nga, ngan betanga ki ke bet isopala tool lono le ipapos so yo lon kaua urata ye ben ipa ye Maro Amunu Silene, too ipa ye ye taunu tinini yo ke tana i. Inbe ipapos so yo iken tool lono bet dook too dook tiap nga.

¹³ Ngan so le imot yo Maro itar nga, ngan sa yo iken sollono ye matana, ngan tiap, bong so tina ngan iken mallangana panga a lon galanga ye le imot. Inbe ye in tool tani yo bet pang dama ni ngan tarau betanga ki ye soo dada kiidi yo tayeri nga.

Yesu In Tool Kuto Mai Ke Paroranga So

¹⁴ Ngan idi nga, tool dook mata ki taunu yo ke bet ilonidi i, in ye la inepe i. Tool tani in Yesu yo Maro Natunu i, inbe ye in tool kuto mai kiidi ke paroranga so yo imulu a ilo ye malala ke Maro i. Nen le ole taparama lodo medana yo tawetewete pang di tooltool ye i, in le imede.

¹⁵ Ngan awete nen, yesoo tool kuto mai kiidi ke paroranga so pang Maro, in lon galanga dook ben idi nga taukada gurada yo bet tarautoo sennene ye i. Inbe ye in touanga matana matana gaongo leu ben yo pombe pang yidi nga, ngan pombe pang ye a bet nen ngan iyei sennene, bong le iyei toko sennene siap yege.

¹⁶ Le katattadaii be, bong kala potai ye Tool Mai yo matan kalidi i, yesoo ye in lono paidi a iyei dada dook mata paidi. Le tala potai ye a bet nen ngan soo moonoo bet pombe pang yidi le lodo

bet ilonidi nga, ngan ole lon mulumulu yidi a iyei dada dook mata paidi yo bet ilonidi ye nga.

5

Yesu In Tool Ke Paroranga So Dawa Ben Melkisedek

¹ Kanakana ngan ye kene yo Maro bet ipootoo tool atu a iyei kuto mai ke paroranga so nga, ngan ole ikauu kataunu kidi tooltool a itaru bet ikap damodi a lo ikarata betanga kidi pang Maro. Nen le iparoro asara yo tikap panga bet iyei paroranga ye pang Maro ye sennene kidi nga, inbe iparoro so yo di tooltool tikap ye lo ponana kidi nga.

² Ngan tool tani yo iyei kuto mai ke paroranga so i, in dawa ben di tooltool ki tina yo lodi galanga mata ye dada ke Maro tiap a tipa manga mooloo ye nga. Le ye kene yo bet timan pang ye man ilon di ye in nga, ngan o ke bet iwete katkat pang di tiap, bong ole lono iken silene pang di, yesoo ye in dada ki gaongo leu ben yo kidi nga.

³ Le ye punu in la le tool kuto mai ke paroranga so tani, in ole iyei paroranga ye so pang Maro ye sennene ki ye taunu mugu ngan, lo ngan bet ye sennene kidi tooltool yo kapala nga.

⁴ Ngan urata tani ke paroranga so pang Maro i, in urata mai, le tayitmak di tooltool yo tiyeii ngan edi. Bong tool sa ke bet ye taunu ipootoo a bet iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, ngan tiap. Ngan urata i, ole Maro yetaleu la bet ipootoo tool a iyei tool kuto mai ke paroranga so panga, dawa ben yo mugu ngan ipootoo Aron nga.

⁵ Le gaongo leu, Kirisi in ye taunu itaru bet iyei urata tani yo bet di tooltool iyitmak ene ye, in

tiap. Bong Maro la itaru bet iyeyi tool kuto mai ke paroranga so i. Nen le iwete panga nen,

“Ong in au Natuk,

inbe dookoot nga Tamam la au i.”[☆]

⁶ Inbe betanga ke Maro yo iken ye ni kapala ngan iwete nen,

“Ong in ole kuyeyi tool ke paroranga so a kunepe nen le taukam motingi.

Ong in tool ke paroranga so dawa ben Melkisedek.”[☆]

⁷ Ngan ye kene yo Yesu inepe tana pono ye in nga, ngan ipatarau a itoro Maro bet iloni. Ngan nen le itang le mai inbe matan surun du, inbe ipatarau le gurana pang tool tani yo ke bet ikauu a ipamule ye gurana ke matenge i. Ngan le ilongo pataraungu ki, yesoo ye taunu itoo dada dook mata le imot yo Maro lono bet itoo nga.

⁸ Moolmool, Yesu in Maro Natunu, bong urata moonoo ke masngana yo isola i, in ipitnaia dada dook mata yo bet itoo Maro lono ye i.

⁹ Ngan tina itoo Maro lono ye dada dook mata le imot nga, le ye in inepe le taukan busunu ye matana. Ngan nen le ikap di sima tooltool yo titoo koonoo nga, a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i, a bet nen ngan tinepe dook le iken nen le taukan motingi.

¹⁰ Le ye in Maro ipootoo bet iyeyi tool kuto mai ke paroranga so panga, dawa ben Melkisedek.

Tatara Lodo Medana Le Ikenen Leu

[☆] 5:5 Rau ke Woungu (Buk Song) 2:7   [☆] 5:6 Rau ke Woungu (Buk Song) 110:4

¹¹ Ngan so alunu san la au i lok bet awetewete pang ye Kirisi yo ben tool kuto mai kiidi ke paro-ranga so pang Maro nga. Bong imoo mai san bet awete nin pang nga, yesoo ang ngan talngamu mede mata ye longono betanga ke so tina, le o ke bet lomu galanga ye tarrai tiap.

¹² Ang ngan kayei ben di tooltool ke Kirisi mukot, le dookoot nga ang ngan ke bet kap-atomonai di tooltool kapala ye betanga ke Maro. Bong tiap sa! Ang ngan kanepe ben di tooltool paunu go ye betanga moolmool ke Maro, le dook mata nen bet di tooltool kapala tipatomonai ang mulu ye betanga ki yo mugu ngan tipatomonai ang ye koot nga. Ngan kayei nen le ang ngan dawa ben di kakase yo tiyin sui leu nga, inbe o ke bet tikan kaningi yo sodangana ngan tiap.

¹³ Ngan sei tool yo ipas le iyin sui leu i, in ben kase maitiap go. Le patomonaingi ke dada yo bet tayei tooltool noonoonoo ye Maro matana i, in ye lon galanga ye tiaoo.

¹⁴ Bong kaningi yo sodangana i, in ke di tooltool yo maimai nga. Yesoo, di ngan titouo di tapdi a lodi galanga ye dada dook mata yo Maro lono dook mata ye nga, inbe ye dada yo dook tiap ngan lapau oo.

6

¹⁻² Ngan so yo tipatomonai di tooltool yo di ngan paunu ye betanga ke Maro nga, ngan so tina nanga: dada yo ke bet taportak lodo ye dada dook tiap ke sennene yo bet tammata ye nga, inbe dada ke bet tatara lodo medana pang Maro nga. Inbe di ngan tipatomonai di ye dada matana matana ke

rriungu, inbe ye dada yo bet tapaloko bede lo tool pono a bet tapamede ye betanga dook mata nga, inbe ye dada ke bet di tooltool yo timmata koot ngan timadit ye ni ke matenge nga, inbe ye dada yo bet Maro iyemenai di tooltool a timassingi ye le iken nen le taukan motingi i. Ngan betanga yo nen nga, ngan tipatomonai di tooltool yo paunu ye betanga ke Maro nga, yesoo in dawa ben tipe sawa yo idi nga bet tare rumu lo pono i. Bong idi tooltool yo paunu tiap nga, ngan ken tamulukala betanga ke Kirisi yo tipatomonai idi ye koot, ngan be. Bong tagege sila iken inbe tawetewete ye betanga kapala yo ke bet ilonidi le taye ben di tooltool yo lodi galanga ye betanga ke Maro koot nga.

³ Ngan nanga, kumata le bet Maro lono dook mata nen nga, ngan la bet taye nen.

⁴⁻⁶ Nen le idi nga ole takapge bet taye tooltool maimai ye dada yo ke Maro nga, yesoo di tooltool yo tigege lodi medana yo titaru pang Maro in nga, ngan taukadi dada yo bet tiportak lodi a timulu pang ye Maro nga. Kakamata, mugu ngan tinepe ye sul lulgana, inbe di ngan lodi galanga ye so yo Maro ikap sorok pang di ye lo ponana ki nga, inbe tikaua Maro Amunu Silene lapau. Inbe di ngan tikamata ben betanga moolmool yo ke Maro i, in dook mata. Inbe di ngan lodi galanga ye gurana maiyoko ke Maro yo ikauu pang Yesu bet matan kala di ye i. Ngan nanga, kumata le bet di tooltool tina ngan tigege lo medana kidi nga, ngan ole taukadi dada yo bet tiportak lodi mulu a timulu pang ye Maro i. Yesoo, di ngan tiyei nen le ben tipatoto Maro Natunu lo kai palasingi kaini

mulu, inbe tipammoo la mallanga ye di tooltool matadi.

⁷ Le matamu too ye tana. Ngan tana yo ki imol ngan ipa so le idu lono, le so yo di tooltool tikapgi ye ngan itar kanono dook mata le tikap a tikan nga, ngan Maro lon ponana ye tana yo nen i, le iyei urata dook mata panga.

⁸ Bong tana yo burriki le dingding dook tiap isup ye leu i, in dook tiap le imot. Le tana taunu ole iwete too ye betanga dook tiap, inbe iwete a tidauni le ei ikani le dook tiap.

⁹ Ang di diemam yo lomam pang mai san nga, ngan amwete pang nen ye tana yo dook tiap i, bong ngan am nga amtara lomam le atu yang nen, ang ngan dawa ben tana yo dook mata i. Inbe dada dook mata kiang tina yo kayei nga, ngan ipitnai ang ben moolmool, ang ngan Maro ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo bet igarungang i.

¹⁰ Ngan Maro in so yo iyei ngan sa padungu ngan tiap, bong iyei le lo rrata dook mata. Le ye in o ke bet lon kalli ang ye dada kiang yo kayei a ipitnai ang ben ang ngan lomu panga mai san, ngan tiap. Ngan dada yo kapitnai ang bet ang ngan lomu panga mai san ye i, in ye urata maiyoko yo kayeii koot i, inbe ye urata yo kayei le ikenen leu a bet kalon di tooltool ki ye i.

¹¹ Nen le am nga lomam nen, bet ang atu atu ole kaparama dada gaongo leu ben yo dookoot ngan kayei nga le imede le lo kammata. Ngan kayei nen, a bet nen ngan so yo katar matamu a kanam bet Maro ikap pang nga, ngan ole kakap le imot.

¹² Inbe am nga lomam bet ken tinimu

booroomoo be. Bong lomam bet katoo dada kidi tooltool yo titara lodi medana pang Maro, inbe tinepe a tinamu bet tikap so tina yo ipamede betanga medana ye nga.

*Betanga Medana Yo Maro Ipamede I,
In Kanono Ole Pombe Moolmool*

¹³ Ye kene yo Maro ipamede betanga medana pang Awaram ye in nga, ngan tool sa yo ene mai le ilo ete ye a bet Maro ipamede betanga ki ye ene, ngan tiap. Ngan nen le ipamede betanga ki ye ye taunu ene a iwete moolmool le ete,

¹⁴ inbe iyei ne, “Au i ole ayei urata dook mata pong moolmool, inbe ole ayei ong le di sasa kiong alunu le alunu kaiye.”[☆]

¹⁵ Ngan Awaram itara lono medana ye betanga tani, inbe inepe le lono pusbe a ipas le inam leu. Motong la ikap so tina le imot yo Maro ipamede betanga medana ye bet ikap panga nga.

¹⁶ Ye kene yo tool bet ipamede betanga ki ye in nga, ngan ole ipootoo tool san yo ene mai ye ye taunu i, a bet nen ngan ikata suanga ye so yo iwete nga. Ngan iyei nen ngan la bet idede di tooltool yo ke bet tiwete gogo betanga, ngan koodi nga.

¹⁷ Ngan Maro in lono bet ipaposi pang di tooltool a bet lodi galanga ye nen, betanga yo ipamede pang di i, in taukan portakingi nene, bong so yo lon tar bet ikap pang di nga, ngan ole ikap pang di moolmool. Ngan la le iwete moolmool le ete a ipamede betanga ki ye ye taunu ene nga.

¹⁸ Ngan nanga, Maro ipamede betanga bet ole iyei urata dook mata paidi, inbe ipootoo ye taunu

---

[☆] **6:14** Pudu (Stat) 22:17

ene bet ipamede betanga ki tani ye. Nen le lod galanga nen, so ru tina, ngan taukan portakingi nene, yesoo ye in ke bet illung tiap. Ngan la idi sima tooltool yo tala le la tadawin ye nga, ngan ipamedidi mai san inbe tatar matada a tanam ye so yo Maro ipamede betanga ye bet ikap paidi nga.

¹⁹ Ngan nen le so tina yo tatar matada a tanam ye nga, ngan dawa ben pat moonoo yo iparama ookoo i. Le iparama lodo a bet nen ngan takodo le tamede. Inbe lodo tani yo tataru le atu i, in la bet iraridi le talo ye ni yo Maro inepe ye i, dawa ben mukot yege ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro ilo ye rumu mai ke sungunu le lo inepe ye mala yo ituku a bet iwonokala Ni Mison Ki Taunu ye di tooltool i, in murini.

²⁰ Ngan Yesu in imugu paidi a ilo ye rumu lono sokalanga tani, a bet nen ngan ilonidi. Inbe ye in iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro dawa ben tina Melkisedek iyei tool kuto mai ke paroranga so nga. Ngan ye in ole iyeie urata ki yo ke bet ilonidi ye nen le taukan motingi i.

7

Melkisedek Iye Awaram

¹ Ngan Melkisedek tani in tool kuto mai yo matan kala tana mai Salem i, inbe ye in tool ke paroranga so pang Maro tani yo ene mai san le inepe ete i. Ngan ye kene yo Awaram illos di tooltool kuto maimai kapala ye patokongo a imulu ye in nga, ngan itauaraia Melkisedek tani, le Melkisedek ipamede ye betanga dook mata a bet nen ngan Maro iyei urata dook mata panga.

² Motong la Awaram ipoto so tina le imot yo ikap ye patokongo nga, ngan le iken ye budanga sangaul, inbe ikaua budanga atu pang Melkisedek. Ngan Melkisedek tani in ene lono ki ru: atu in nen, “Tool kuto mai yo itoo dada dook mata noonoonoo i”, inbe san in nen, “Tool kuto mai ke malala mai yo ene Salem i.” Ngan betanga yo Salem i, in lono ki nen, lo silene. Le ye in tool kuto mai ke lo silene.

³ Inbe Melkisedek tani, in Rau ke Maro iwete toko pa ye tamana, too ye tinana, too ye di sasa ki, ngan pitiap. Inbe idi nga lod galanga ye ke yo tipasuiu ye i, too ye ke yo imata ye i, in pitiap lapau. Ngan nen le ye in dawa ben Maro Natunu, le iyei tool ke paroranga so pang Maro, a inepe nen le taukan motingi.

⁴ Inbe matamu too ye dada yo Awaram iyeii pang Melkisedek i. Ngan ye in, so tina le imot yo ikap ye patokongo nga, ngan ipoto le iken ye budanga sangaul, inbe ikaua budanga atu pang Melkisedek tani. Ngan sasa kiidi yo Awaram in tool ene mai lapau, bong dada yo iyeii pang Melkisedek i, in ipaposi paidi nen, Melkisedek in tool ene mai moolmool.

⁵ Kakamata, wer ke Maro yo ikap pang Mose, ngan iwete bet di Isrel tipoto so kidi ye budanga sangaul, lo ngan bet tikaua budanga atu pang di diedi kapala yo tipa ye rara ke Liwi a tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga. Di ngan, di leu tiye di Isrel nga rara ataleu, yesoo di ngan sasa kidi la Awaram i, bong wer ke Maro iwete bet di ngan la bet tiyeie dada tani in nga.

⁶ Ngan Melkisedek tani, in ipa ye rara ke Liwi tiap, bong le ikap so tina yo Awaram ikap ye

patokongo a ipoto ye budanga sangaul nga, ngan budanga atu. Ngan Awaram, in tool tani yo Maro ipamede betanga medana panga bet di sasa ki alunu i, le ye in ene mai san. Bong Melkisedek ipamede ye betanga dook mata a bet nen ngan Maro iyei urata dook mata panga.

⁷ Nen le o ke bet lod sarrara tiap, bong ole lod galanga nen, tool yo ene mai le ilo ete ye ene san i, in ye la ole ipamede ye betanga dook mata a bet nen ngan Maro iyei urata dook mata panga i.

⁸ Ngan di sasa ke Liwi yo tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga, ngan tikap so tina kidi Isrel yo tipoto a iken ye budanga sangaul, ngan budanga atu. Inbe di ngan tiyeie urata kidi, lo ngan bet timmata a tila inbe di tooltool kapala tikap nedi. Bong Melkisedek yo ikaua so budanga atu ye so yo Awaram ipoto le iken ye budanga sangaul nga, in dawa ben inepe nen le taukan matenge, yesoo Rau ke Maro iwete toko betanga sa ye matenge ki ngan tiap.

⁹⁻¹⁰ Ngan ye kene tani yo Melkisedek itauaraia Awaram a ipoto so ki le iken ye budanga sangaul motong ikaua budanga atu panga nga, ngan Liwi in pombe ye rara ke Awaram a tipasuiu tiao. Nen le ben ye in inepe rara lono ke sasa ki go. Ngan nanga, ye kene yo Awaram ikap so tina ngan pang Melkisedek nga, ngan ben Liwi iye di diene kapala yo tiyei paroranga ye so ngan tiye tinepe, inbe tiyei nen. Le ole idi nga tawete nen, di tooltool yo kanakana ngan tikap so budanga atu ke so yo di tooltool ke Isrel tipoto le iken ye budanga sangaul nga, di ngan ye Awaram bene ngan ben tikaua so budanga atu pang Melkisedek.

Yesu In Dawa Ben Melkisedek

¹¹ Ngan wer ke Maro yo ikap pang Mose ngan iwete nen, bet Liwi iye di tamoto yo tipa ye rara ki, ngan di la bet tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga. Ngan tina itara dada yo nen in nga, le wer kapala yo Maro ikap pang di tooltool ke Isrel nga, ngan tikodo lo dada tani in pono. Bong kumata bet Liwi iye di rara ki tina ngan tiyei urata kidi le di tooltool tinepe le taukadi busunu ye Maro matana nga, ngan nga gelei a le tool san mulu yo ipa ye rara ke Liwi tiap i, in pombe bet iyei tool ke paroranga so nga? Ngan tool san tani in dawa ben Aron tiap, bong ye in dawa ben Melkisedek.

¹² Ngan nanga, kumata bet urata ke paroranga so in idik a ila ye tool san nga, ngan ole wer kapala tina ngan idik lapau.

¹³ Ngan so tina yo amwetewete ye nga, ngan ye Tool Mai kiidi, yo ipa ye rara ke Liwi tiap i. Inbe di rara ki ngan sa yo mugu ngan iyei tool ke paroranga so a iyei urata ye kakawa ke paroranga so, ngan tiap.

¹⁴ Yesoo, idi nga lod galanga nen, Tool Mai kiidi in ipa ye rara yo ke Yuda i. Inbe Mose iwete toko betanga sa ye rara ke Yuda bet ole atu kidi iyei tool ke paroranga so, ngan pitiap yege.

¹⁵ Ngan betanga tani ye wer ke Maro i, in idi nga ke bet lod galanga ye dook, yesoo tool san mulu ke paroranga so yo dawa ben Melkisedek i, in pombe oo.

¹⁶ Inbe tool tani, in wer ke Maro la iwete a iyei tool ke paroranga so, too ye in ipa ye rara ke Liwi la le iyei tool ke paroranga so, ngan tiap. Bong iyei

tool ke paroranga so ye gurana mai ki yo iken ye a le inepe nen le taukan matenge i.

¹⁷ Ngan Rau ke Maro iwete nen,
“Ong in tool ke paroranga so inbe ole kunepe nen le taukam motingi.

Ong in tool ke paroranga so dawa ben Melkisedek.”✧

*Betanga Medana Yo Gurunu I,
Inbe Betanga Medana Yo Paunu I*

¹⁸ Ngan nen le wer yo mugu nga, ngan dookoot nga ilene oo, yesoo taukan gurana yo bet ilon di tooltool ye nga.

¹⁹ Inbe wer tina ngan iyei toko dada sa yo bet ilonidi a tanepe le taukada busunu ye Maro matana, ngan tiap. Bong Maro itara dada paunu yo illoso dada gurunu ke wer i, le tina idi nga tatar matada ye dada paunu tani nga, ngan ke bet tala potai ye Maro.

²⁰ Inbe Kirisi, in Maro ipamede betanga ye ye taunu ene a iwete moolmool le ete bet ole iyei tool ke paroranga so. Bong Liwi iye di tooltool kapala ke paroranga so, ngan Maro iyei dada nen ye di tiap.

²¹ Bong kene yo Maro itara Yesu bet iyei tool ke paroranga so ye in nga, ngan ipamede betanga ye ye taunu ene a iwete moolmool le ete panga. Le Rau ke Maro iwete nen,

“Au Tool Mai kiong i, in apamede betanga pong ye au tauk ek a awete moolmool le ete nen,
‘Ong in ole kuyei tool ke paroranga so a kunepe nen le taukam motingi.’

✧ **7:17** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:4

Ngan nen le o ke bet apalele lok mulu tiap.”✧

²² Ngan dada paunu yo Maro ipamede betanga ki pang Yesu ye i, in dook mata ki taunu le illoso betanga yo ke mugu i. Inbe dada tani, in Maro itaru lo Yesu bene, le idi nga lod galanga nen, ole iyeii le pombe moolmool.

²³ Mugu ngan di tooltool alunu la tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga, yesoo kapala ole timmata a tigege urata kidi, lo ngan bet di tooltool tilon di a tiyei urata kidi.

²⁴ Bong Yesu yo inepe nen le taukan matenge i, in iyei urata ben tool ke paroranga so nga le iken so nen a ila.

²⁵ Ngan la di tooltool yo titara lodi medana panga nga, ngan tila potai ye Maro, a bet nen ngan ilon di moolmool, inbe ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. Ngan ole iyei nen, yesoo ye in taukan matenge, le inepe nen a bet nen ngan kanakana ngan ikap koodi, inbe itoro Maro ye so yo bet ilon di ye nga.

²⁶ Le tool kuto mai ke paroranga so yo nen i, in ke bet ilonidi dook mata le imot. Yesoo, ye in dawa ben di tooltool ke sennene, nga tiap, bong ye in itoo dada dook mata le imot yo Maro lono bet itoo nga, inbe taukan busunu ye matana, inbe lono iken galangana dook mata ye matana, inbe ye in Maro iyitmaka ene le ilo ete san.

²⁷ Le ye in dawa ben di tooltool kuto maimai kapala yo ke paroranga so, ngan tiap. Di ngan tiparoro so ke paroranga ye ke kanakana nga le imot. Inbe di ngan tiyei paroranga ye sennene kidi

---

✧ **7:21** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:4

mugu, lo ngan bet ye sennene kidi tooltool kapala. Bong kene yo Yesu iraiia lono bet ye taunu iyei paroranga ye pang Maro ye sennene kidi tooltool nga, ngan le iyei nen pattu leu le imot ki taunu.

²⁸ Le moolmool, di tooltool kuto maimai ke paroranga so yo wer ipootoo di nga, ngan di ngan taukadi guradi le timmata. Bong mur ye wer tina ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan Maro ipamede betanga ye ye taunu ene a iwete moolmool le ete nen, bet Natunu la bet iyei tool kuto mai ke paroranga so i. Ngan ye in itoo Maro lono le imot, le taukan busunu ye matana, inbe ole inepe le ikenen leu nen le taukan motingi.

8

Yesu In Tool Kuto Mai Ke Paroranga So Pang Maro

¹ Ngan betanga mai yo am nga amwetewete ye in nen: Idi nga, tool kuto mai kiidi ke paroranga so yo dook mata nen i, in inepe. Inbe ye in ilo ye malala ke Maro le lo iwur ye Maro, yo ene mai san i, in bene oonoo. Le dookoot nga, ye in inepe potai ye kakawa ke burungu yo Maro iwur ye a matan kala so nga le imot ye i,

² inbe ye in iyei urata nango ye ni mison ke Maro ngo. Ngan ni mison tani, in badabada ke sungunu pang Maro yo moolmool i. Inbe badabada tani, in di tooltool la tipatokode ye bedi, ngan tiap, bong Tool Mai ye taunu la ipatokode i.

³ Ngan di tooltool kuto maimai le imot ke paroranga so nga, ngan tipootoo di bet tikap so yo di tooltool tikap ye lo ponana kidi nga, ngan pang Maro. Inbe tiyei paroranga ye so yo di tooltool

tikap bet tiparoro pang Maro ye sennene kidi nga. Ngan nen le Kirisi, yo tool kuto mai kiidi ke paroranga so i, in iyeie paroranga pang Maro ye so lapau.

⁴ Ngan kumata le bet inepe ye tana i nga, ngan ke bet iyeyi urata yo ben tool ke paroranga so, in tiap. Yesoo, di tooltool ke paroranga so la tinepe ni nga, inbe di ngan tiyei urata ke paroranga so pang Maro ben wer ki yo ikap pang Mose a iwodo nga.

⁵ Di ngan tiyei urata pang Maro ye badabada ke sungunu yo iken tana i leu. Ngan badabada tani in dawa ben badabada moolmool yo iken ye malala ke Maro, in kannungana. Ngan nen le ye kene yo Mose bet ipatokodo badabada ke sungunu pang Maro ye in nga, ngan Maro ikap noonongoo panga inbe iwete nen, “Ken kure ngan kuyei so nga le imot le lo itarye momo ki ben yo apitnai pong kawal Sinai in nga.”[☆]

⁶ Bong urata maiyoko yo Maro itaru la Yesu bene a iyeyi i, in dook mata san le illoso urata kidi tooltool ke paroranga so yo tiyei tana i nga. Le moolmool, Yesu tani in inepe kataunu ke di tooltool inbe Maro, a ikarata dada paunu yo bet idi nga ke bet tala potai ye Maro inbe taye tagaua le atu mulu ye i. Inbe dada paunu tani yo bet tala taye Maro tagaua mulu ye i, in illoso dada yo gurunu i, yesoo betanga medana yo paunu i, in dook mata san le illoso betanga medana yo gurunu i.

⁷ Kumata yo bet betanga medana yo gurunu i, in taukan busunu nga, ngan matin nga le Maro

---

[☆] 8:5 Pamulenge (Kisim Bek) 25:40

ipamede betanga medana yo paunu in tiap.

⁸ Bong Maro ipusye busunu kidi tooltool, le iwete nen,

“Au Tool Mai awete nen, au i atara lal a iken oo.

Ngan kene yo bet pombe ye in nga,

ngan la bet au i ole apamede betanga medana paunu pang di tooltool ke Isrel,

inbe pang di tooltool ke Yuda.

⁹ Ngan betanga medana paunu yo bet apamede pang di i,

in o gaongo ben yo mugu ngan apamede pang di sasa kidi, in tiap.

Ngan ye kene yo apamede betanga medana gurunu pang di ye in nga,

ngan au i akap di ke Isip,

inbe atoko bedi dawa ben kase maitiap tamana itoko bene nga,

inbe arara di a timan.

Bong lodi bet titoo betanga tani yo apamede pang di, in le iken so, ngan tiap,

ngan la le awala murik pang di nga.

¹⁰ Le au Tool Mai awete nen, ye kene yo bet lal ki tani in iman le pombe koot nga,

ngan la bet apamede betanga medana paunu pang di tooltool ke Isrel nga.

Ngan i betanga medana paunu tani, in naii:

Au i ole atar wer yo kiau nga lo iken kutodi lono, inbe ole awodo lo iken lodi.

Inbe au i ole ayei ben Maro kidi,

inbe di ngan ole tiyei ben di tooltool kiau.

¹¹ Ngan nen le ye kene tani,

in tool sa o ikaua urata ke bet ipatomonai di diene yo tinepe potai ye, ngan ye Tool Mai tiap.

Inbe tool sa o ke bet iwete pang di rara ki nen, 'Ale, kumata bet ang nga lomu galanga ye Tool Mai, ngan la bet dook mata nga,' ngan tiap.

Yesoo, di tooltool le imot ngan lodi galanga yau oo. Moolmool, di tooltool yo edi maimai tiap le ilo ye di tooltool yo edi maimai nga, ngan di le imot ole lodi galanga yau.

¹² Yesoo, au i ole agiri dada dook tiap kidi yo tiyei nga, inbe o ke bet lok tut sennene yo kidi ngan mulu tiap."[☆]

¹³ Ngan tina Maro iwete nen, "I betanga medana paunu tani, in naiti", ngan nen le iyeie betanga medana yo gurunu i le taukan urata. Inbe so yo taukan urata a iken sorok i, in ole pattu leu be ilene.

9

Badabada Ke Sungunu Pang Maro Yo Tipatokode Tana Pono I

¹ Ngan betanga medana yo Maro ipamede mugu i, in wer ki iwete pang di tooltool ye dada yo bet tisung panga ye i, inbe ye badabada ke sungunu yo bet tipatokodo a iken tana pono i.

² Inbe badabada ke sungunu tani in tisokala le lono ru. Le lono yo ke dama in tiwete ene ye Ni Mison. Inbe lono tani in titara sul kene ipa

---

[☆] **8:12** Yedimia (Jeremaia) 31:31-34

ye kakawa ke tarungu so, inbe porong yo tiyei paroranga ye pang Maro nga.

³ Inbe badabada lono san ke moroko yo tiwona ye mala i, in tiwete ene ye Ni Mison Ki Taunu.

⁴ Ngan lono tani, in kakawa yo tikaata pang paroranga so yo kini ki dook mata, in iken ye. Ngan kakawa tani in tikaata ye pat dook mata yo ene gol i. Le kakawa tani in ipa ye koror yo tiduku lono le diki ki ye gol ngan iken ye badabada sokalanga tani. Ngan koror tani, in koror ke pamedenge betanga ke Maro pang di tooltool, le pat menmenngana yo Maro iwodo wer ki lo ye nga, ngan iken lono. Inbe koror tani, in bor atu yo tikaata ye gol a titar porong mana du iken lono, in ipa ye toto ke Aron yo so supana isudud ye i, in iken lono lapau.

⁵ Inbe ke koror tani in koonoo ke ete nga, ngan tikaata tomonai di so ru yo tinepe ye malala ke Maro, ngan kannungadi le tinepe ke pono. Ngan so ru tina ngan ben di bangabangana ke Maro, inbe di ngan tinanpootoo Maro lulngana le tipapos ben ye la inepe ye di Isrel i. Inbe tisulmai balidi le la iduku koror tani in koonoo ye ni yo tool kuto mai ke Maro itirtir rara ke asara yo bet Maro igiri sennene ke di tooltool ye i. Bong dookoot nga ke bet tawetewete mata ye betanga ke so tina, ngan tiap.

⁶ Ngan ye kene yo tipatar so tina le imot a iken dook ye nene, motong la di tooltool ke paroranga so timadit ye urata kidi nga. Le kanakana ngan tilo ye badabada lono yo ke dama, in a lo tiyei urata kidi yo bet tiyei a tilon di tooltool ke Maro ye nga.

⁷ Bong tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in yetaleu la bet ilo ye badabada lono san yo tiweta ye Ni Mison Ki Taunu i. Ngan ilo ye ni tani in ye ke kanakana ngan tiap, bong ilo ye ke ataleu ye rai tina yo atu atu ngan leu. Inbe ye kene tani in ke bet ipa bene koonoo a ilo tiap, bong ole ikap rara ke asara yo bet iyei paroranga pang Maro ye ye taunu sennene ki, inbe ye sennene ke di tooltool yo lodi galanga tiap a tiyei, ngan lapau.

⁸ Le dada yo iyei a bet ilo ye Ni Mison Ki Taunu i, in Maro Amunu Silene ipapos paidi nen: Kene yo badabada ke sungunu tani in ikododo go ye in nga, ngan dada yo bet di tooltool tipa le tila potai pang ye Maro i, in o koon panganga pang di tiao.

⁹ Nen le badabada tani in ben inanpootoo betanga medana gurunu yo mugu ngan Maro ipamede pang di tooltool ki i. Ngan nen le idi tooltool yo dookoot tanepe nga, ngan ke bet takamata inbe lod galanga nen, so tina yo tikap pang Maro ye lo ponana kidi nga, inbe so kidi ke paroranga yo di tooltool ke paroranga tiyei paroranga ye nga, ngan ke bet ikarata di a bet nen ngan lodi galanga ben di ngan tiyei toko busunu siap, ngan tiap.

¹⁰ Ngan wer tina yo titoo nga, ngan iwete ye so ke kaningi le yinungu, inbe ye dada matana matana ke rriungu yo bet iyei di a tinidi igalanga nga. Bong so yo nga, ngan so ke diki leu. Inbe Maro ikap pang di tooltool tina a bet nen ngan titoo le ilo ye lal yo bet dada paunu tani in pombe ye i.

Kirisi Iyei Paroranga Ye Rara Ki Ye Taunu

¹¹ Bong dookoot nga dada paunu tani in iken mallangana, yesoo Kirisi yo tool kuto mai mool-mool ke paroranga so i, in si pombe oo. Inbe ye in la dada yo bet takap so dook mata ke Maro yo ipamede betanga medana ye koot bet ikap paidi nga. Ngan iyei nen, yesoo ye in la idewe badabada yo iken ye malala Maro in a ilo lono, inbe ipa so le lo pombe pang ye Maro ye taunu i. Ngan badabada tani yo iken ye malala ke Maro i, in dook mata ki taunu, yesoo di tooltool tire ye bedi tiap, inbe dawa ben so kapala yo ke tana pono nga, ngan tiap lapau.

¹² Inbe ye kene yo idewe a ilo ye Ni Mison Ki Taunu yo Maro inepe ye in nga, ngan ikap rara ke di meme le bulumakau, yo tirau di, ngan a ilo tiap. Bong ikap rara ki ye taunu, inbe idewe a ilo ye ni yo Maro inepe ye i, a lo ikap panga, a bet nen ngan Maro igiri sennene kiidi, inbe ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i. Ngan urata tani yo Kirisi iyeii nen i, in iyeii pattu leu a imot oo. Le ole iyeii mulu tiap.

¹³ Ngan dada yo gurunu in nen. Kumata bet di tooltool tinidi giri leu ye Maro matana nga, ngan di tooltool ke paroranga so ole tikap rara ke meme le bulumakau tamoto yo tiraumata di nga, inbe tikap kawa ke bulumakau pakara yo tidauni in a titirtir lo ye di tooltool tina ngan podi, ngan ole iyei di le tinidi igalanga mulu ye Maro matana, inbe itara tarkilanga ye di ben di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga.

¹⁴ Ngan kumata bet rara ke di asara ngan ke bet iyei urata yo nen nga, ngan ole gelei ye rara ke Yesu? Ngan rara ki in gurana ki mai san le

ole ingas tiniidi yo ke diki ngan leu tiap, bong ole ingas lodo le igalanga lapau. Yesoo, Maro Amunu Silene yo inepe nen le taukan motingi i, in ye la ipamede Kirisi a ye taunu iyei paroranga ye a imata yidi i. Inbe paroranga tani yo iyeii pang Maro in dook mata le imot, yesoo ye in inepe le taukan busunu ye Maro matana. Le ye rara ki tani nga, ngan ingas lodo le igalanga moolmool, a bet nen ngan lodo tina ngan ke bet iyolidi bet la tatoo dada dook tiap sa yo bet tammata a tallede ye, ngan mulu tiap, bong idi nga ke bet taye urata ke Maro yo inepe nen le taukan motingi i.

¹⁵ Ngan ye punu yo nen i, in la le Kirisi inepe kataunu kidi tooltool inbe Maro a ikarata dada paunu tani yo bet la tiye Maro tigaua mulu ye i. Yesoo, Kirisi iraiia tinini mai i le imot a tiraumate bet iyimi di, inbe ipamulu di ye urata moonoo masngana kidi kootoonoo yo betanga medana gurunu in iwete bet ole tikap ye sennene kidi nga. Ngan ye in iyei nen a bet nen ngan di tooltool yo Maro ikiu di panga ye taunu nga, ngan ole tikap so dook mata yo ipamede betanga ye nga. Ngan so ki tina yo bet ikap pang di nga, ngan ole iken nen le taukan motingi.

¹⁶⁻¹⁷ Le kakamata, ye kene yo tool atu ipamede betanga bet so ki ngan ole natunu ikap kumata le bet imata nga, ngan ole betanga medana tani in iken nen le lo tool tani in imata, ngan la bet ole itar kanono nga. Bong kumata le bet tool tani yo ipamede betanga i, in imata tiap, bong inepe matana rrene go nga, ngan ole betanga medana tani in iken sorok le taukan kanono, inbe natunu o ke bet ikap so ki tina ngan tiap.

18 Ngan nen le ye kulkulunu yege ye kene yo Maro ipamede betanga pang di tooltool ye dada yo bet tagaua le atu ye in nga, ngan tiraumata di asara a rara kidi imati.

19 Le ye kene yo Mose iwetewete pang di tooltool le imot ye noonongoo ke wer ke Maro tina, motong la ikap rara ke di bulumakau natunu le meme a ipargarungnai ye ran nga. Inbe ikaua kai isop bene a ipiu ye sipsip bulbulini yo kooroonoo nga, motong la isilia idu ye rara tani, inbe itirtiri lo ye rau lulungu yo wer ke Maro iken ye in le ipa ye di tooltool,

20 inbe iwete pang di nen, “Ngan rara nga ke betanga medana yo Maro iwete le koon mede pang ye bet katoo i, in naii.”☆

21 Inbe gaongo leu, Mose ikap rara a itirtir lo ye badabada ke sungunu, inbe itirtir lo ye so ke sungunu le imot yo iken badabada lono ngan pono.

22 Le iyei nen, yesoo betanga yo iken ye wer ngan iwete nen, bet so tina ngan le imot ole titirtir rara lo pono, ngan la bet ole iken galangana ye Maro matana nga. Bong kumata bet tiraumata so sa le rara ki imati tiap nga, ngan matin nga le Maro ke bet igiri sennene kidi tooltool tiap.

Kirisi Iyei Paroranga Pattu Leu A Imot

23 Le badabada ke sungunu yo tire tana pono i, in ipa ye so le imot yo iken lono nga, ngan inanpootoo so moolmool yo iken ye malala ke Maro nga. Ngan la le tikap rara ke di asara, inbe tiyei paroranga ye, a bet nen ngan iyei so tina le

---

☆ 9:20 Pamulenge (Kisim Bek) 24:8

igalanga dook mata ye Maro matana. Bong so moolmool yo iken ye malala ke Maro nga, ngan paroranga yo nen nga, ngan ke bet iyei le igalanga ye Maro matana tiap. Le paroranga yo dook mata moolmool le illoso paroranga yo tiyeii ye rara ke di asara i, in leu la ke bet iyei di le igalanga ye matana i.

²⁴ Le kakamata, ye kene yo Kirisi imata motong imadit mulu ye in nga, ngan le idewe badabada ke sungunu yo di tooltool tire ye bedi a ikodo tana pono in tiap, yesoo in ben inanpootoo ni moolmool yo Maro inepe ye i. Bong ye in ilo malala ke Maro, le dookoot nga ikaua damodo a ikodo dama ke Maro, inbe ipatarau pang Maro bet ilonidi.

²⁵ Ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in ole ilo ye Ni Mison Ki Taunu pattu ye rai tina yo atu atu nga bet iyei paroranga nga. Inbe ye in ikap rara ki ye taunu bet iyei paroranga ye, ngan tiap. Bong Kirisi, in ilo malala ke Maro a bet lo iyei paroranga ye rai tina yo atu atu, ngan tiap, bong iyeii pattu leu ye rara ki ye taunu.

²⁶ Ngan nen le kumata bet iyei urata ben tool kuto mai ke paroranga so pang Maro iyei nga, ngan kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye in le ise dookoot katai nga, ngan matin isolu masngana a rara ki imati ye lal alunu san. Bong tiap! Ye in, ye lal yo Maro itaru bet tana i imot ye i, in isi pattu leu be si iyei paroranga ye rara ki ye taunu, a bet nen ngan igiri sennene yo kiidi nga. Le urata ki tani in iyeii a imot oo.

²⁷ Ngan idi tooltool le imot nga, ngan ole tam-mata pattu leu, lo ngan bet pang dama ni ngan

Maro ole ikarata betanga kiidi.

²⁸ Le gaongo leu, Kirisi imata pattu leu a iyei paroranga ye rara ki bet igiri sennene kidi tooltool nga le imot. Inbe ye in ole imulu a isi paru ki nga, ngan bet si igiri sennene tiap, bong bet si ikap di tooltool yo tinamu ngan a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

10

Paroranga Ke Kirisi In La Igiri Sennene Kidi Tooltool I

¹ Ngan wer ke Mose yo di Yuda titoo ye geingi paroranga nga, ngan so moolmool tiap, bong so tina ngan ben so yo moolmool ngan kannungana leu. Ngan nen le so ke paroranga tina yo tiyei paroranga ye rai atu atu nga, ngan o ke bet iyei di tooltool yo bet la tisung pang Maro ngan le taukadi busunu ye matana, ngan tiap.

² Kumata bet so ke paroranga tina ngan igiri sennene kidi nga, ngan matin nga le tiyei urata yo ke paroranga so in mulu tiap, yesoo di tooltool tina yo tisung pang Maro nga, ngan lodi igalanga a dook mata oo, le ke bet tiyetai ben di ngan sennene kidi la ikenen go, ngan tiap.

³ Bong nen tiap. Kanakana ye rai atu atu nga, ngan tiyei paroranga ngan nen le iyei di a lodi tut ye sennene kidi tina ngan.

⁴ Yesoo, rara ke bulumakau tamoto le meme ngan ke bet igiri sennene ke di tooltool tiap.

⁵ Ngan nen le ye kene yo Kirisi bet isi pang tana ye in nga, ngan le iwete pang Maro nen,
“Ong in lom pang so matana matana yo tikap a tiyei paroranga ye ngan tiap,

bong au tinik, yo kukarata pau, in la lom dook mata ye bet ayei urata kiong ye i.

⁶ Inbe asara yo tidaun ye kakawa ke paroranga so le iyei kua koonoo,
ngan ipa ye rara ke asara yo tiyei paroranga ye, a bet lodi tut sennene kidi tooltool ye nga,
ngan lom ponana ye tiap lapau.

⁷ Ngan tina nen nga, ngan la awete nen,
‘O Maro! Au naii la anam bet ayeie soo so yo ong lom bet ayeii i.
Au i ole ayei nen moolmool, ben betanga tina yo tiwodo yau ilo ye rau lulungu kiong nga.’”[☆]

Le i betanga tani yo Kirisi iweta pang Maro i.

⁸ Le kakamata, kulkulunu ngan iwete nen, “So matana matana yo tikap a tiyei paroranga ye nga, inbe asara yo tidaun ye kakawa ke paroranga so le iyei kua koonoo, ngan ipa ye rara ke asara yo tiyei paroranga ye a bet lodi tut sennene kidi tooltool ye nga, ngan lom panga tiap, inbe lom ponana ye tiap lapau.” Ngan moolmool, wer ke Mose iwete bet tool ke paroranga so pang Maro bet iyei nen, bong Kirisi iwete bet Maro lon ponana ye tiap.

⁹ Motong la iseke betanga ki a iwete pang Maro mulu nen, “Au naii la anam bet ayeie soo so yo ong lom bet ayeii i.” Le nga ye betanga ki tani, ngan Kirisi ikarata dada paunu ke paroranga so bet ikolo dada gurunu yo ke mugu i.

¹⁰ Ngan nen le Yesu Kirisi itoo Maro lono a iyei paroranga ye ye taunu tinini a imata pattu leu le

[☆] **10:7** Rau ke Woungu (Buk Song) 40:6-8

imot ki taunu, a bet nen ngan igiri sennene kiidi, inbe tayeri ben di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga.

¹¹ Ngan di tooltool ke paroranga so pang Maro, ngan tikodo dama ke kakawa ke paroranga so, inbe tiyeri paroranga ye so matana ataleu pang Maro ye ke tina yo kanakana nga. Le ye ke atu atu ngan ole lo tiyeri urata gaongo leu dawa ben yo tiyeri mugu in mulu, bong so yo tiyeri paroranga ye nga, ngan ke bet igiri sennene ke di tooltool, ngan tiap.

¹² Bong Kirisi in iyeri nen tiap. Ye in iyeri paroranga yo moolmool i, in pattu leu be igiri sennene kiidi ye. Motong la imulu a ilo le lo iwur ye Maro bene oonoo, yesoo urata ki ke paroranga so, in iyeri a imot le ipa so.

¹³ Inbe ye kene tani in ilo nga, ngan ole inam le lo Maro irautoo di koi ki ngan le tidu tinepe ke kene parmana.

¹⁴ Yesoo, ye paroranga ataleu yo iyeri i, in iyeri di tooltool yo Maro ipootoo di bet tiyeri ben di tooltool ki ye taunu nga, le taukadi busunu ye matana. Inbe so tani yo iyeri pang di i, in ole iyeri di le ole tinepe nen le taukadi motingi.

¹⁵ Inbe Maro Amunu Silene ikata suanga ye betanga i lapau. Kulkulunu ngan iwete nen,

¹⁶ “Au Tool Mai awete nen, pang dama ni ye lal yo ataru in bet pombe nga,
ngan au i ole ipamede betanga medana paunu pang di tooltool kiau.

Ngan betanga medana paunu tani in naiti:

Au i ole atar wer kiau lo lodi, a bet nen ngan iyeri di le lodi bet titoo,

inbe au i ole awodo wer kiau lo lodi, a bet nen ngan ole lodi tut ye wer kiau yo bet titoo nga.”☆

Le i betanga tani yo Maro Amunu Silene iweta paidi kulkulunu,

¹⁷ motong la iseke betanga ki a iwete mulu nen. Iyei ne,

“Au i o ke bet lok tut sennene kidi yo tiyei, ngan mulu tiap.

Inbe dada dook tiap kidi yo ke sak noonoon-goo nga, ngan ole lok tut mulu tiap lapau.”☆

Le betanga san yo Maro Amunu Silene iweta paidi i, in se imot nen.

¹⁸ Ngan nanga, kumata ye kene yo bet Maro igiri sennene kidi tina a imot koot nga, ngan o ke bet tool sa iyeie paroranga sa mulu pang Maro bet igiri sennene kidi ye, ngan tiap lapau.

Tala Potai Ye Maro

¹⁹ Le ang di diek nga, ngan idi nga ke bet tatatadai tiap, bong ke bet takodo le tamede, inbe tadewe a tapa so le talo ye Ni Mison Ki Taunu yo Maro inepe ye i. Yesoo, Kirisi rara ki yo imata a imati ye kai palasingi i, in igiri sennene kiidi a imot oo.

²⁰ Ngan la le iso dada paunu paidi bet tadewe mala yo tituka a iyakala Ni Mison Ki Taunu in a tapa so le talo ye Maro nga. Le moolmool, Kirisi iraiia tinini inbe imata yidi, a bet nen ngan takaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.

☆ **10:16** Yedimia (Jeremaia) 31:33   ☆ **10:17** Yedimia (Jeremaia) 31:34

²¹ Inbe idi nga, tool kuto mai kiidi ke paroranga so yo dook mata ki taunu i, in la inepe a matan kala idi tooltool ke Maro nga le imot i.

²² Inbe ye in la itirtir rara ki lo podo bet igiri sennene kiidi, le dookoot nga lodo yo iwetewete paidi ye dada dook mata bet tatoo, in ke bet ipaposidi ye dada dook tiap yo taye nga tiap. Moolmool, ye in irriu idi ye ran galangana le tiniidi nga igalanga ye Maro matana. Ngan nen le idi nga ole taraia lodo mai i le imot a tataru le imede pang Maro, inbe tapa le tala potai ye.

²³ Inbe idi nga ke bet tapalele lodo mulu ye soo betanga yo tatara lodo ye, ngan tiap, bong taparama lodo medana yo tataru i. Inbe tatar matada a tanam ye soo so yo Maro ipamede betanga ye bet iyeei paidi i, in le ikenen leu, yesoo ye in itoo betanga ki yo ipamede i.

²⁴ Ngan idi nga ole lod tut di diede a tapamadit lodi ye dada dook mata yo bet tiyei pang di diedi kapala nga. Le tapamede di a bet nen ngan timadit a titoo dada yo bet lodi pang di diede tina ye mai san i, inbe tiyei urata yo dook mata ngan pang di.

²⁵ Ngan ye kene yo taye di diede tagaua ye sungunu nga, ngan di diede kapala timan tiap, bong in dook tiap, le ken tamot ye gaongo yo nen, ngan be. Bong idi nga ole taye di tagauagaua dook a taparlon ye dada yo bet tapamede di diede atu atu nga le imot, yesoo lal yo bet Yesu imulu a isi ye i, in iman potai oo.

²⁶ Kumata bet idi nga lod galanga dook ye betanga moolmool ke Kirisi inbe tatara lodo medana ye, lo ngan bet taye tootoo dada dook tiap yo ke sennene nga, ngan ni so ke paroranga sa mulu yo

bet tayei a bet igiri sennene kiidi ye, ngan tiap.

²⁷ Le so sa yo bet idi nga tayei mulu ngan tiap, bong tatattadai a tapas le tanepe leu, inbe tatar matada ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga ke di tooltool ye i, inbe ye ei somai yo bet idaun di koi ki ye, in lapau.

²⁸ Mugu ngan, kumata le sei tool bet iwala murini pang wer ke Mose a itoo tiap, le bet di tooltool ru too tol tikamata le tipaposi ye dada dook tiap ki yo iyeyi in nga, ngan ke bet lodi mulumulu ye tiap, bong ole tiraumate a imata.

²⁹ Nen le lomu balai ye tool yo iwala murini pang Maro Natunu le iyeyi dawa ben tool iyirtoo tidi ye kene in nga? Inbe ole gelei ye tool yo ikamata rara ke Kirisi yo imata i, in ben so sorok nga? Ngan rara ki tani, in bet ipamede betanga medana ke Maro ye dada yo bet iyeyi tool ke Maro ye i. Inbe gelei ye tool yo iwete betanga dook tiap pang Maro Amunu Silene yo lono paidi a iyeyi dada dook mata paidi in nga? Ngan di tooltool yo nen nga, ngan ole tisolo masngana yo dook tiap ki taunu i.

³⁰ Yesoo, idi nga lod galanga ye Maro yo iwete nen,

“Au i la gurana kiau ke bet ayemenai di tooltool ye sennene kidi yo tiyei nga.

Inbe au i la bet arau dada dook tiap kidi tina yo tiyei ngan kootoonoo i.”✧

Inbe Maro iwete mulu nen,

“Tool Mai ole ikarata betanga ke di tooltool yo ki nga.”✧

✧ **10:30** Wer (Lo) 32:35 ✧ **10:30** Wer (Lo) 32:36; Rau ke Woungu (Buk Song) 135:14

³¹ Le tatattadaia Maro yo inepe nen le taukan motingi i, yesoo ye in gurana ki mai san le ke bet takoo ye kene yo bet iyemenai di tooltool ye, in tiap.

³² Ngan lomu tut ye kene yo kalongo bingi dook mata a kataru lomu medana ye kulkulunu yege nga, ngan le kasolo urata moonoo ke masngana alunu ye di tooltool yo tiyei koi pang Kirisi nga. Bong ang ngan kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru i.

³³ Ye kene kapala ngan tikau ang la kakodo mallangana ye di tooltool matadi a tipammoo ang, inbe tigarungang ye yo kato Kirisi nga. Inbe ye kene kapala bet di tooltool tiyei dada dook tiap yo nen ngan pang di diemu nga, ngan ole kakata suanga ye di a kaye di kasolo moonoo tina yo bet pombe pang ye di nga.

³⁴ Inbe ye kene yo tiparama di diemu kapala a titar di lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono nga, ngan lomu pang di a kalon di. Inbe ye kene yo di tooltool man tiyau so kiang le imot a tikap pang di a tila nga, ngan lomu ponana, yesoo ang ngan lomu galanga nen, so kiang yo iken nen le taukan motingi nga, ngan la iken ye malala ke Maro ngo. Inbe so tina ngan dook mata san le illos so yo ke tana i nga.

³⁵ Nen le ken kawala murimu ye lomu medana yo kataru, in be, yesoo kumata bet kaparama le imede nga, ngan Maro ole iyei ang le ballingamu ye so yo ki nga.

³⁶ Le kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru i, a bet nen ngan ye kene yo bet kato Maro

lono ye soo so yo lono bet kayei nga, ngan ole ikap so dook mata yo ipamede betanga ye ngan pang.

³⁷ Yesoo, betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete ye Kirisi nen,

“Ole mooloo tiap inbe tool yo bet isi i, in ole imulu a isi.

Ye in ke bet inam tiap.

³⁸ E tool yo bet iyeyi tool noonoonoo ye matak i, in ole itara lono medana pau le imugu ye nepongo ki.

Bong kumata bet ipalele lono medana yo itaru pau in nga,

ngan au i o lok ponana ye pitiap yege.”[☆]

³⁹ Bong idi nga dawa ben di tooltool yo tipalele lodi medana yo titaru, ngan tiap. Di ngan ole tisololo masngana yo iken nen le taukan motingi i. Bong idi nga dawa ben di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga. Le idi nga, ole ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i.

11

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Maro Nga

¹ Dada yo ke tarungu lodo medana in nen. Ngan soo so yo tatar matada pang Maro bet ikap paidi nga, ngan tatara lodo medana panga moolmool bet ole ikap so tina ngan paidi. Inbe soo so yo ipamede betanga ye bet ikap paidi, bong takamata tia nga, ngan tatara lodo le atu nen bet so ngan ole pombe.

[☆] **10:38** Abakuk (Habakuk) 2:3-4

² Ngan di sasa kiidi yo ke mukot nga, di ngan titoo dada yo nen ngan a titara lodi medana pang Maro, ngan la le lon ponana ye di a iyitmak edi ye nga.

³ Inbe idi nga, ngan tina tatara lodo medana pang Maro nga, le lod galanga nen: Maro iwete leu, inbe lang le tana pombe. Ngan nen le so le imot yo pombe a takamata nga, ngan pombe ye soo so yo ke bet takamata ye matada, ngan tiap.

Lo Medana Ke Awel Iye Inok Inbe Noa

⁴ Mukot ngan Awel itara lono medana pang Maro, ngan la le paroranga ki yo iyeii in dook mata san le illoso paroranga yo ke toonoo Kaen i. Inbe ye kene tani in Maro ikamata lo medana ki yo itaru i, le lon ponana ye paroranga ki, inbe ikamata ben ye in tool noonoonoo ye matana. Moolmool, dookoot nga Awel imata oo, bong so tani yo iyeii i, in iwetewete paidi ye lo medana ki in go.

⁵ Inbe Inok lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Le imata tiap, inbe Maro ikauu le ipa matana rrene a ilo. Le dawa ben Rau ke Maro iwete nga, "Tool sa ikamata mulu tiap, yesoo Maro ikauu a ilo."✧ Bong mugu ngan Maro iwetewete ye ben ye in tooltool dook mata le lon ponana ye, motong la ikauu a ilo nga.

⁶ Nen le kumata sei tool bet itara lono medana panga tiap nga, ngan o ke bet Maro lon ponana ye pitiap yege. Yesoo, sei tool yo lono bet iman potai ye i, in ole itara lono medana nen bet Maro la inepe i, inbe ye in ole ikap so dook mata pang di tooltool yo tikapge bet le lodi galanga ye dook nga.

✧ 11:5 Pudu (Stat) 5:24

⁷ Inbe Noa lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Ngan nen le ye kene yo Maro iwete panga ye so dook tiap yo bet pombe in nga, ngan le itara lono le imede ye betanga ki tani. Ngan moolmool, mukot a ise le se ye lal tani nga, ngan tool sa ikamata dada dook tiap yo nen, ngan siap. Bong Noa itattadaia Maro a ilongo koonoo, le tina ikarata ookoo somai yo bet iye di rara ki tiyiri ye a tinepe dook ye oongoo maiyoko yo bet pombe a igarung di tooltool i. Inbe ye lo medana ki tani in nga, ngan le ipapos dada dook tiap ke di tooltool yo tinepe ye kene tani in nga. Inbe Maro ikamata ben ye in tooltool noonoonoo ye matana, ngan la le imalum panga bet ole ikap so dook mata yo ipa ye nga.

Lo Medana Ke Awaram

⁸ Inbe Awaram lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Ngan nen le ye kene yo Maro ikiuu a iwete panga bet igege malala ki inbe ila ye tana san yo bet ole ikauu panga in nga, ngan le itara lono medana ye betanga ki tani a ila. Moolmool, kulkulunu ngan ye in lon sarrara ye soo tana yo Maro ipamede betanga ye bet pang dama ni ngan ole ikauu panga i, bong ilongo koonoo a ila.

⁹ Ngan nen le ye lo medana ki tani yo itaru i, in la le igege malala ki inbe idik a ila ye tana yo Maro ipamede betanga ye bet ole ikauu panga i. Ngan le la inepe ye tana tani ben ye in tool ke malala san, le ire rumu moolmool tiap, bong ipatokodo badabada bet inepekala ye leu. Ngan yetaleu la inepe nen, in tiap, bong natunu Esaka iye tiunu Yakop tinepe nen lapau, yesoo di ngan

Maro ipootoo edi ye betanga medana yo ipamede pang Awaram i.

¹⁰ Ngan Awaram inepekala ye badabada nen, yesoo ye in itar matana a inam bet inepe ye malala yo Maro ye taunu ire a iken nen le taukan motingi i. Ngan malala tani in tool sa iwodo kannungana ilo ye rau a bet tikamata inbe tire, ngan tiap, bong Maro itoo lono bet malala balai, inbe ire ye ye taunu bene.

¹¹ Inbe ye lo medana ke Awaram tani yo itaru i, ngan la le Maro ipamede a rimana ipasui kase panga nga. Moolmool, ye in kolman oo, le illoso rai yo bet iye Sara tiken ngan ipasui nga, inbe Sara ke bet ipasui tiap. Bong ngan itara lono medana pang Maro le ikamata nen, bet ole iyeie betanga medana ki yo ipamede in le lo itara kanono moolmool.

¹² Le kakamata, Awaram in kolman dook tiap le ke bet rimana ipasui kase siap, le ye in ben tool imata oo. Bong di sasa ki yo pombe ye nga, ngan alunu le alunu san dawa ben kanpitiki ke lang katene, inbe ululu ke tiek le ke bet takinkat di pitiap yege.

¹³ Di tooltool tina ngan di le imot titara lodi medana pang Maro go, ye kene yo timmata ye i. Inbe di ngan tikap toko so dook mata tina yo Maro ipamede betanga medana ye pang di nga, ngan siap, bong lodi galanga bet pang dama ni ngan ole tikap so tina ngan. Le lodi ponana ye, inbe titar matadi ye lal yo bet tikap so tina ngan ye i. Nen le lodi wetewete nen, bet tana i malala kidi moolmool tiap, inbe di ngan ben di tooltool ke malala san le nga tinepekala ye leu.

¹⁴ Ngan di tooltool yo tiwete betanga nen nga, ngan di tapdi tipapos di ben di ngan tisere malala yo kidi tapdi moolmool i.

¹⁵ Kumata bet lodi kaua urata mata ye malala kidi yo tigege a timan in nga, ngan matin nga le lodi mulumulu ye malala kidi tani a timulu a tila ye.

¹⁶ Bong tiap! Di ngan tisere malala yo dook mata san le illos malala kapala yo ke tana i nga, le titar matadi bet tinepe ye malala ke Maro yo iken nen le taukan motingi i. Ngan nen le Maro in ke bet moomoonoo ye yo tikiuu ben ye in Maro kidi, ngan tiap, yesoo malala tani yo titar matadi ye i, in ikarata pang di a imot oo.

¹⁷⁻¹⁸ Ngan ye kene yo Maro itouo Awaram ye in nga, ngan le itoo Maro koonoo a ikaua natunu ataleu yo Esaka in ben so ke paroranga bet la iyei paroranga ye pang Maro. Moolmool, mugu ngan Maro ipamede betanga medana pang Awaram, inbe iwete panga nen, “Di sasa kiong ole pombe ye natum ataleu yo Esaka i.”[☆] Bong ngan Awaram itara lono medana panga, ngan la le itoo koonoo a ikaua natunu tani bet la iraumate a iyei paroranga ye nga.

¹⁹ Le Awaram iyei nen, yesoo ye in lon tar nen, Maro in ke bet ipamadit di tooltool yo timmata koot nga le timadit mulu. Le so yo pombe pang ye Esaka i, in inanpootoo tool yo imata motong la imadit mulu ye ni ke matenge i, yesoo natunu yo bet iraumate i, in ipamule pang ye mulu.

Lo Medana Ke Esaka Iye Yakop Inbe Yosep

[☆] **11:17-18** Pudu (Stat) 21:12

²⁰ Esaka in itara lono medana pang Maro, ngan la le ipamede di natunu yo Yakop iye Esau nga, ngan ye betanga dook mata, a bet nen ngan pang dama ni nga, ngan Maro ole iyei urata dook mata pang di.

²¹ Inbe Yakop lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Nen le ye kene yo ye kolman a bet imata nga, ngan ipamede Yosep di natunu tina yo ru ngan atu atu ye betanga dook mata mugu. Motong la isu damono ye toto ki, inbe isung pang Maro.

²² Inbe Yosep lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Nen le ye kene yo inepe Isip inbe lal ke matenge ki ise potai ye in nga, ngan le iwete pang di Isrel bet pang dama ni ngan Maro ole ikap di, inbe tigege Isip a tila pang Kenan nga. Le iwete tootoo pang di ye turana, a bet nen ngan ye kene yo bet tila ye in nga, ngan tikap lapau a la tikelmai Kenen.

Lo Medana Ke Mose

²³ Mose di tamana le tinana ngan titara lodi medana pang Maro lapau. Ngan la le ye kene yo tinana ipasuiu ye in nga, ngan titarkoo a inepe ye taudu tol, yesoo di ngan tikamata ben ye in tool sorok tiap, bong ye in kase dook mata san le illos di kakase yo kapala nga. Nen le ke bet titattadai ye betanga ke tool kuto mai yo matan kala tana mai Isip, in tiap.

²⁴ Inbe Mose lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Nen le ye kene yo Pero natunu garup iyutu le lo ye mai nga, ngan le lono bet di tooltool lodi galanga ye ben ye in Pero natunu garup in natunu tamoto a tiyitmaka ene, ngan tiap.

²⁵ Ngan nen le ye in lono bet ye manga modono kasin, ngan inepe ye nepongo dook mata ye rumu mai ke Pero, inbe iyei dada dook tiap ke sennene a lon ponana ye, ngan tiap. Bong lono bet la itaula ye di tooltool yo ke Maro nga, inbe iye di tisolo moonoo yo bet pombe pang ye di nga.

²⁶ Ngan Mose iyei nen, yesoo ye in lon galanga bet pang dama ni, ngan Maro ole ikap balingi dook mata panga ye urata kootoonoo ki yo iyei nga. Le ye in itara lono bet itoo dada yo ke Kirisi nga, inbe kumata le bet isoloo moonoo ye nga, ngan in so mai tiap, yesoo balingi yo Maro bet ikauu panga ye urata kootoonoo ki i, in dook mata san le illos balingi le so dook mata matana matana yo ke Isip nga.

²⁷ Inbe ye lo medana ki tani yo itaru in nga, ngan la le itattadaia tool kuto mai yo matan kala tana mai Isip in bet katen malmal panga, ngan tiap. Bong ikodo le imede, inbe igege Isip a ila, yesoo ye in ikamata Maro yo di tooltool ke bet tikamata tiap i.

²⁸ Inbe ye lo medana ki tani yo itaru in nga, ngan la le iwete pang di Isrel bet titoo dada yo Maro ke bet ipaskimooloon di a nen ngan iraumata di natudi mumuganga ye tiap i. Le iwete pang di a tiraumata sipsip natunu kidi, motong la tikap rara kidi a tisama dada ke rumu kidi ngan gigini yo paru paru nga. Ngan tina tiyei nen, ngan la le bangabangana ke raumatenge di tooltool yo Maro iwanga bet isi i, in ipaskimooloon rumu kidi, le iraumata di Isrel natudi tamoto yo mumuganga, ngan tiap nga.

Lo Medana Ke Di Tooltool Ke Isrel

²⁹ Di Isrel ngan titara lodi medana pang Maro, ngan la le tisautu tiek kooroonoo le tila ke koonoo kapala nga. Di ngan ben tipa tana bodobodana pono a tila ke koonoo kapala, bong ye kene yo di Isip tikapge bet titoo di ye in nga, ngan tiek tani in pobe a imulu a iman le man ikaltoo di le imot a tidaup le tilledi.

³⁰ Inbe di Isrel tina ngan ye lo medana kidi tani yo titaru pang Maro in nga, ngan la le ye kene yo tipa le tiwakaia koongoo ke Yeriko ye ke limi be ru nga, ngan Maro iyeie koongoo ke malala tani in le iduku a idu tana nga.

³¹ Inbe garup lekelekene yo Reap i, in ye lapau itara lono medana pang Maro. Nen le ye in lon ponana ye di tooltool ru ke Isrel tina yo Yesua iwanga di bet la tigoigoi a tikamata malala mai tani in nga, ngan ikap di a tila rumu ki. Ngan la le ye kene yo di Isrel timan bet man tiraumata di tooltool ke Yeriko yo tisak noonoongoo ke Maro nga, ngan ye in tiraumate tiap.

³² Le dook mata, au i o ke bet awete betanga sa mulu ye di tooltool kapala yo titara lodi medana pang Maro, ngan tiap, yesoo lal kiau yo bet awete pang ye Kiton, Barak, Samson, Yepta, Dawiti ye Saumel inbe di Maro koonoo ngan mooloo mata tiap.

³³ Di ngan titara lodi medana pang Maro lapau le ipamede di. Ngan nen le di kapala ngan tipatoko le tillos di kuto maimai yo matadi kala tana maimai nga. Inbe di kapala ngan titoo dada dook mata leu a tikaarata moonoo kidi tooltool ye. Inbe di kapala ngan tinepe le tikamata betanga medana yo Maro ipamede i, in ben itara kanono

moolmool. Inbe di kapala ngan Maro ilon di a iyeyi di asara malmalidi yo edi laion nga, ngan a koodi pakom le ke bet tikan di tiap.

³⁴ Inbe di kapala ngan tikatte di a tilo ei loloana lono, bong ei ikan di tiap. Inbe di kapala ngan di tooltool bet tiraumata di ye pul ke patokongo, bong ngan tiap. Tigege di tooltool tina a tikoo. Inbe di kapala yo gurana kidi mai mata tiap nga, ngan Maro ipamede di le gurana kidi mai san. Inbe di kapala ngan ye kene yo tiye di tooltool ke patokongo ke malala san tipatoko ye in nga, ngan tillos di a tinin di le tikoo.

³⁵ Inbe di garup kapala ngan tikamata di rara kidi yo timmata koot nga, ngan Maro ipamadit di a timadit le timagur mulu. Bong di tooltool kapala ngan di koi kidi tiyemenai di a tiwete pang di nen, “Kumata le ang ngan kawala murimu pang dada yo ke Maro nga, ngan la bet ammalum pang bet kala nga.” Bong ngan tiyei nen tiap, yesoo di ngan titara lodi nen, ye kene yo bet timadit mulu ye in nga, ngan ole tinepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i, le illoso nepongo yo ke tana i.

³⁶ Inbe di kapala ngan di koi kidi tingelera di a tirau di ye koro medana le babadi perperbe. Inbe di kapala ngan tipau di ye ooro medana a titar di lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono.

³⁷ Inbe di kapala ngan tikat di ye pat le timmata, inbe kapala ngan tisaput liwodi ye sele le tiyei paru a timmata. Inbe di kapala ngan tiraumata di ye pul ke patokongo. Inbe di kapala ngan taukadi so, le tilonlon ye sipsip le meme kulini, inbe tikana pitolo. Inbe di tooltool tikamata di ben titoo Maro, le tigarung di a tiyei dada dook tiap pang di.

³⁸ Di ngan di tooltool dook mata ye Maro matana, le tillos di tooltool yo ke tana i nga le imot. Bong di koi kidi tiyei di nen, le di kapala la tinepe ye ni soorookoonoo le kawal madini ngo, inbe kapala ngan la tidewe agoro le tana gimono a tiko ye.

³⁹ Ngan di tooltool tina le imot ngan Maro lono dook mata pang di a iyitmak edi ye lodi medana yo titaru panga i, bong di atu ikap toko so dook mata tina yo ipamede betanga medana ye bet ole ikap pang di, ngan tiap.

⁴⁰ Yesoo, mukot ngan Maro lon kaua urata bet pang dama ni ngan ole iyei dada dook mata le illos dada yo kapala nga, ngan paidi taye di. Ngan nen le ke bet iyei dada tina ngan pang di mugu tiap, bong ole tinamidi le taye di tagaua, lo ngan bet iyei idi le taukada busunu ye matana.

12

Yesu Ipapos Paidi Ye Dada Yo Bet Taparama Lodo Medana Ye I

¹ Ngan tina di tooltool alunu yo nen ngan tipit-nai dada dook mata yo titara lodi medana pang Maro ye in nga, ngan ole taye balai? Kumata nen nga, ngan idi nga ke bet tagiri so le imot yo iyolidi bet la taye sennene a bet iparamidi nga, inbe tadada le gurada a tala pang ye ker, a bet nen ngan la takap soo so yo Maro lon tar bet ikap paidi nga.

² Ngan nen le idi nga ole tatar matada le iken so pang ye Yesu, yesoo ye in la imugu pang dada dook mata yo ke tarungu lodo medana i, inbe ye in itara lono medana pang Maro le lo medana ki in taukan

busunu ye Maro matana. Inbe ye in lon galanga nen, pang dama ni nga, ngan Maro ole iyeii a lon ponana, ngan la le ikoo tiap, bong iraiia tinini bet nen a di tooltool tipatota lo kai palasingi kaini a tiraumate le imata. Ngan dada ke raumatenge di tooltool yo nen i, in di tooltool tikamata ngan moomoodi ye dook tiap, bong ye in ikamata ben in so sorok, ngan nen le ikodo le tutube inbe solo moonoo tani le lo imot. Motong la ilo ye malala ke Maro lo iwur ye Maro bene oonoo. Le dookoot nga, inepe potai ye kakawa yo Maro iwur ye a matan kala so nga le imot i.

³ Le lomu tut ye kene yo ikodo le tutube a solo urata moonoo yo di tooltool ke sennene tiyei panga nga, ngan bet nen a lomu dook tiap a kagege lomu medana yo kataru pang Maro, in be.

⁴ Moolmool, ang ngan kasolo kaiye moonoo yo pombe ye dada dook tiap ke sennene nga, bong ang ngan sa ikodo le imede le lo tiraumate a rara ki imati, ngan tiap.

⁵ Ngan ang ngan o lomu kalli betanga yo Maro iwete a bet ipamedang ang di natunu ye nga, too? Le betanga tina ngan iwete nen,

“Natuk, ken lom kaua urata dook ye betanga yo Tool Mai ikap pong a bet ipadunong ye nga, inbe ken lom dook tiap ye kene yo iwete le koon mede a ilelong ye dada dook tiap kiong yo kuyei, ngan be.

⁶ Yesoo, di tooltool yo Tool Mai lono pang di mai san nga, ngan ikap betanga pang di a ipadun di, inbe sei tool yo lono dook mata ye ben ye

natunu i, in iyemenaii lapau.”☆

Maro Ipadun Di Natunu

⁷⁻⁸ Le kumata bet moonoo pombe pang yang nga, ngan lomu ponana inbe kakodo le tutube a kasolo, yesoo in dada tani yo bet Maro ole ikaratang ye i. Ang ngan ben Maro di natunu moolmool nga, ngan la le iyei dada yo nen ngan pang nga. Ngan ye in ikarata di natunu le imot, le dawa ben kase yo ikapsap, ngan tamana ikap betanga panga a ipadunu i. Nen le kumata bet Maro ikap betanga a bet ipadunong ye tiap nga, ngan dawa ben ong in natunu moolmool tiap, bong ong in dawa ben kase dadada yo taukan tamana bet ipadunu i.

⁹ Ngan so san mulu in nen. Lod tut di tamada yo dookoot nga taye di tanepe nga. Ngan ye kene yo kede kakase go nga, ngan kumata le tikap betanga paidi bet tikaratidi ye nga, ngan ole lodo dook mata pang di bet tilonidi nen, le ole tayitmak edi ye. Bong Tamada yo inepe ye malala ki ete ni, in illos di tamada yo ke tana i nga. Nen le kumata bet ikap betanga paidi bet tikaratidi ye nga, ngan ole lod ponana ye, inbe taraua panga a bet nen ngan tanepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i.

¹⁰ Di tamada yo dookoot taye di tanepe nga, ngan tikap betanga paidi bet tikaratidi ye, ngan ye manga modono kasin leu. Inbe di ngan titoo di tapdi lodi ye dada yo ke bet tikaratidi ye nga. Bong Tamada Maro in ipadunidi, a bet nen ngan ilonidi,

---

☆ **12:6** Burungu Dook Mata (Gutpela Sindaun) 3:11-12

inbe iyei idi le tatoo dada le imot yo ye lono bet tatoo nga.

¹¹ Ngan idi nga lod galanga nen, ye kene yo bet Maro ikap betanga paidi bet ikaratidi ye nga, ngan kulkulunu ngan ole lod massingi ye betanga ki go. Bong ole mooloo tiap inbe takamata bet dada yo iyei paidi nen nga, ngan ilonidi ngan nen le idi nga ke bet tatoo dada noonoonoo, inbe tanepe ye lo silene yo ki i.

¹² Ngan nen le ang kapala ngan ben di tooltool yo tidada ye lewongo ke parsukungu a katedi mata inbe bedi le kedi matamata nga. Bong guramu a kamadit le lo kadada pang ye ker mulu.

¹³ Inbe katoo dada yo dook mata ngan le iken so pang dama ni a tala. Ngan la bet di sima tooltool yo titara lodi le imede mata tiap, inbe titoo ang nga, ngan kapamede di a tikodo le timede ye lodi medana yo titaru in nga. Nen le kakauwai yang dook leu ye panga kiang, ole nen ngan di tooltool tina yo titoo ang nga, ngan ole kayei di a timol le tilledi.

Kawala Murimu Pang Betanga Ke Maro Be

¹⁴ Ang le imot kayei urata le guramu bet le kaye di tooltool le imot kanepi ye dada yo ke lo silene i, inbe kakapge bet katoo dada le imot yo Maro lono bet katoo nga. Yesoo, kumata le tool bet itoo dada le imot yo Maro lono bet tatoo ngan tiap nga, ngan ye in o ke bet ikamata Tool Mai pitiap yege.

¹⁵ Le ken ang ngan kakamatang dook leu, ole nen ngan ang tina ngan atu sa bet iwala murini pang dada dook mata yo Maro lono bet iyei paidi nga. Inbe ken kakamatang dook leu lapau, ole nen ngan ang tina ngan atu iyei ben dingding dook

tiap yo isup a ise le igarung kaningi dook mata yo ke kumu lono ngan le dook tiap nga. Nen le ye dada dook tiap ki yo iyei kataunu yang nga, ngan ole igarung di tooltool alunu le tinidi giri leu ye Maro matana.

¹⁶ Inbe ken ang atu sa ikapsap ye dada yo ke di kerenge, ngan be. Inbe ken le tool kiang atu sa iwala murini pang Maro ben mugu ngan Esau iyei, ngan be. Ngan ye in kase tamoto mumuganga le pang dama ni ngan ke bet ikap so dook mata yo ke tamana, ngan panga, bong itangkese nene tani in pang taini kase ye sur omai atu yo ikauu panga i.

¹⁷ Ngan iyei nen a imot, motong la ye kene yo bet ila pang ye tamana bet la ipamede ye betanga dook mata, inbe ikap so yo ipamede betanga ye ngan panga nga, ngan tamana lono dook tiap panga, le ikap so panga ben ye in kase mumuganga, ngan tiap. Nen le isere dada bet ipalele soo so yo iyeii koot i, le itang pang tamana a imang-mang ye bet ipamede ye betanga dook mata. Bong tiap!

¹⁸ Ang ngan dawa ben di Isrel yo mugu ngan tipa le tila potai ye kawal Sinai, ngan tiap. Inbe ang ngan kapa le kala potai ye soo so yo bet kakamata moolmool ye matamu nga, inbe katoko ye bemu, ngan tiap. Bong di ngan tikamata ei yo ikanen a ilo pang kawal i, inbe todo yo ikolomuk mata i, inbe muru yo ipa le gurana ki mai mata i.

¹⁹ Inbe tilongo so dawa ben tauru kalngana itang le mai, inbe tool kalngana iwetewete le di tooltool yo tilongo betanga ki nga, ngan titattadai le timangmang ye Mose bet ilele Maro a iwete kadi

betanga sa mulu be.

²⁰ Ngan tiyei nen, yesoo titattadaia Maro yo iwete nen, “Kumata le tool atu, too asara atu bet ipa le man itoko kawal punu nga, ngan kakatmate ye pat le imata.”✧

²¹ Ngan soo so yo pombe a tikamata i, in iyei di le titattadai dook. Ngan nen le Mose iwete nen, “Au i atattadai dook tiap le nga atangarur.”✧

²² Bong ang ngan dookoot nga kapa le kala potai ye kawal yo tiwete ene ye Saion i. Ngan in Yerusalem tani yo iken ye malala ke Maro i, inbe in malala mai tani Maro yo inepe nen le taukan matenge, in inepe ye i. Inbe ang ngan kala ye ni yo di bangabangana ke Maro tau alunu le alunu kaiye tigaua a lodi ponana ye i.

²³ Ngan ang ngan kala le la kanepene ye gaongo ke di tooltool ke Maro. Di ngan, ikamata di atu atu ben ye di natunu mumuganga, inbe tiwodo edi ilo ye rau yo iken ye malala ke Maro ni. Nen le ang ngan kapa le kala potai ye Maro tool tani yo bet ikarata betanga ke di tooltool nga le imot i. Inbe ye ni tani, in di tooltool yo noonoodi bong timmata koot nga, ngan dookoot nga tinepe ye. Di ngan, Maro iyei di le taukadi busunu ye matana.

²⁴ Inbe ang ngan kapa le kala potai ye Yesu. Ye in la inepe kataunu kiidi inbe Maro ye betanga medana paunu yo Maro ipamede ye rara ki yo imata ngan imati i. Inbe rara ki tani in la iwetewete paidi ye dada dook mata yo bet Maro lon mulumulu yidi ye i, bong dawa ben rara ke Awel yo imati a iwetewete ye matenge ki

---

✧ **12:20** Pamulenge (Kisim Bek) 19:12-13 ✧ **12:21** Wer (Lo) 9:19

kootoonoo, in tiap.

²⁵ Ken kakoo tarraia Maro ye betanga ki yo bet iwetewete pang ye, ngan be. Yesoo, mugu ngan di Isrel tiwala muridi pang betanga ke Maro yo Mose ikap pang di nga, ngan le tikoo a tisuru kate malmal ke Maro tiap. Inbe di ngan tool ke tana i la iwetewete pang di leu, bong idi nga, Maro yo inepe ye malala ki ete ni, in la iwetewete paidi i. Le kumata bet tawala muriidi pang betanga ki nga, ngan ole gelei, o ke bet takoo le tasuru kate malmal ki, too? Tiap yege!

²⁶ Ye kene tani in Maro kalngana ipa ke kawal Sinai a isi le iyeie tana i a itak. Bong dookoot nga ye lal yo kiidi in ngan ipamede betanga nen, “Ye lal san mulu, ngan ole ayeie tana leu a itak tiap, bong ole ayeie lang katene le itak lapau.”[☆]

²⁷ Inbe betanga tani, in lono ki nen. Ngan so le imot yo itar a iken ye lang le tana i nga, ngan kumata le itak le bet imede tiap a titangarur nga, ngan ole tilledi, a bet nen ngan so yo imede mool-mool nga, ngan leu la bet iken nga.

²⁸ Le idi nga ole tawete lo ponana kiidi le mai pang Maro a tasung panga, yesoo idi nga ole talo tagaua ye di tooltool yo bet matan kala di nga, le so sa yo bet itakidi le tallede, ngan tiap. Ngan nen le tatattadaii a taparanaii, inbe tasung panga ye dada yo bet ye lo ponana ye i.

²⁹ Yesoo, Maro kiidi in dawa ben ei somai yo ke bet ikan so nga le imot i.

13

[☆] **12:26** Agai (Hagai) 2:6

Dada Yo Bet Lodo Pang Di Diede Ye Mai San I

¹ Ang di diek yo ke Kirisi nga, ang ngan ole lomu pang di diemu kapala ben di taimu le toomu le ikenen leu nen.

² Inbe ken lomu kalli dada dook mata yo bet kayei pang di lowo, ngan be. Le kumata bet di tooltool ke malala san tipa le man pombe pang yang nga, ngan lomu ponana ye di a kakap di a kaye di kala rumu kiang. Yesoo, mugu ngan di tooltool kapala tikap di lowo a tiyei dada dook mata pang di, bong lodi galanga yo ben di ngan di bangabangana ke Maro, ngan tiap.

³ Inbe di diemu kapala yo titar di lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono nga, ngan ole lomu kaua urata ye di ben ang ngan kaye di kanepa gaongo ye rumu dook tiap tani. Le lomu tut di a matamu so di inbe kalon di. Inbe kumata le bet di tooltool tiyei dada dook tiap sa pang di diemu kapala nga, ngan ole lomu kaua urata ye di ben ang ngan kaye di kasolo masngana yo pombe pang ye di nga. Le lomu tut di a kalon di.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga

⁴ Ngan dada yo ke kerenge in so dook mata. Le ang kerenge atu atu le imot nga, ngan ken kagarung kerenge kiang inbe kala kayei dada dook tiap yo giri leu ye Maro matana, ngan be. Yesoo, Maro ole iyemenai di tooltool yo tiyei dada dook tiap ke bauk a tikapsap ye dada ke di kerenge nga.

⁵ Inbe ang ngan ken katara lomu mai san ye pat ke yimoongoo so yo bet ilonang ye nepongo kiang, ngan be. Bong lomu ponana ye kasin yo kakap koot nga, yesoo Maro ye taunu iwete nen;

“Au i o ke bet agegang tiap,
inbe o ke bet akoo yang a sila kanepe sorok
tiap lapau.”✧

⁶ Nen le tatara lodo le imede ye, inbe tawete nen,
“Tool Mai in tool tani yo ilonau i, le au i o ke bet
atattadai tiap.

Ngan nen le di tooltool o tigarungau balai?”✧

⁷ Ang ngan ole lomu tut di kuto maimai kiang
yo mugu ngan tinepe inbe tiwete pang ye betanga
ke Maro nga. Inbe lomu kaua urata ye dada dook
mata yo titoo ye nepongo kidi ngan le itar kanono
dook mata nga, inbe katoo di ye lodi medana yo
titaru i.

⁸ Yesoo, Yesu Kirisi in ipalele tiap. Ngan dada
yo ki, ngan iken gaongo nen mukot, le se dookoot
katai nga, inbe ole iken nen a tala.

⁹ Le ken kamot ye longono patomonaingi
matana matana le imot yo ipa san ye betanga
ke Maro nga, ole nen ngan igarungang le kagege
dada moolmool yo ke Maro nga. Kakamata, di
tooltool kapala tipatomonai ang ke bet katoo
momo kidi Yuda ye kaningi so, bong dada yo
nen nga, ngan ke bet ilon di pitiap yege. Bong
patomonaingi yo bet ilonidi dook mata in nen,
bet idi nga takodo le tamede ye dada yo bet Maro
lono paidi a iyei dada dook mata paidi ye nga.

¹⁰ Ngan idi nga kakawa kiidi ke paroranga so
in iken, inbe paroranga kiidi la Kirisi i. Bong di
tooltool ke paroranga so yo titoo dada gurunu a
tiyei urata ke Maro ye badabada ke sungunu lono

✧ 13:5 Wer (Lo) 31:6, 8 ✧ 13:6 Rau ke Woungu (Buk Song) 118:6-7

nga, ngan ke bet tikana paroranga paunu tani tiap.

¹¹ Le moolmool, yesoo mugu ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in ikap rara ke di asara yo bet iyei paroranga ye a igiri sennene kidi tooltool ye nga, ngan a ilo ye rumu lono yo tiwete ene ye Ni Mison Ki Taunu i. Bong asara kanono, ngan tikap a tidu ke diki ke malala, motong la tidaun a ei ikan le iyei kaula koonoo nga.

¹² Ngan nen le Yesu lapau, tikauu a tidu ke diki ke koongoo ke malala mai Yerusalem, motong la isolo masngana a imata nga, a bet nen ngan rara ki imati a igiri sennene kidi tooltool le tiyei ben di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga.

¹³ Nen le idi nga tagege malala i a tadu ke diki ye Yesu, inbe tatoo Yesu ye dada yo ye iyeii i. Le kumata bet tipammoo idi dawa ben yo tiyei panga nga, ngan dook mata sila tiyei nen.

¹⁴ Le ken idi nga tayeii nen, yesoo dookoot nga idi nga taukada malala mai moolmool yo iken ye tana i nga, bong idi nga tatar matada ye malala mai kiidi moolmool yo bet pang dama ni ngan pombe mallangana i.

¹⁵ Ngan nanga, Yesu imata a rara ki imati nga, ngan bet ikarata dada paidi bet tala potai ye Maro. Le kumata bet nen nga, ngan kanakana ngan tala ye a tayitmaka ene ben so ke paroranga dook mata yo bet lon ponana ye i. Inbe idi nga ole tawete betanga yo bet tayitmaka Tool Mai kiidi tani in ye nga.

¹⁶ Inbe lomu tut di diemu kapala a kayei dada yo dook mata ngan pang di. Le kumata bet timaka ye so sa nga, ngan kakap so kiang pang di a kalon di

ye, yesoo dada yo nen nga, ngan la ben paroranga dook mata yo bet Maro lon ponana ye nga.

¹⁷ Kalongo betanga ke di kuto maimai kiang a karaua pang di le kanepe la gurana kidi parmana. Yesoo, di ngan la Maro itar di bet matadi kalang nga, inbe pang dama ni ngan ole lo tikodo matana, a bet nen ngan ikamata di, inbe tiwete nin urata kidi yo tiyei ngan dook, too dook tiap. Le kalongo betanga kidi a katoo, a bet nen ngan lodi madoko be, bong lodi ponana, inbe tiyei urata yo kidi ngan dook. Yesoo, kumata le bet lodi madoko nga, ngan ole tilonang dook tiap ye urata kidi yo tiyei nga.

¹⁸ Au i atorang bet ken le kapatarau pang Maro bet ilonam. Ngan am nga amyetai ben amkapsap ye dada dook mata le imot yo lomam wetewete ye bet amtoo, ngan siap. Inbe lomam bet dada kiam le imot yo amyeyi nga, ngan dook mata ye di tooltool matadi.

¹⁹ Inbe awete le kook mede ye betanga pang nga bet kapatarau pang Maro, a bet nen ngan ilonau a palbe leu be amulu a amala matak so ang.

²⁰⁻²¹ Ngan au i apatarau nen, bet Maro, yo ikaua lo silene ki paidi i, in ole iyei dada yo dook mata ngan pang ye so nga le imot, a bet nen ngan kayei soo so yo ye lono bet kayei nga. Inbe apatarau bet Maro ole iyeie soo urata yo ye lon ponana ye bet iyeii pang i, in ye Yesu Kirisi. Ngan Yesu tani in ye la ilonidi ben tool dook mata yo matan kala di sipsip ki le so sa ke bet igarung di tiap i. Inbe ye rara ki yo imati in nga, ngan ye in iyeie betanga medana yo Maro itaru bet ole iken nen le taukan motingi, inbe ikarata dada paunu yo bet taye Maro tagaua le atu ye i. Ngan nen le Maro

ipamaditi ye ni ke matenge. Le tayeie Yesu ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye le ikenen nen le taukan motingi. Moolmool!

²² Ang di diek nga, ngan au i awodo rau modono nait pang, le atorang bet katar talngamu dook a kalongo betanga ke soo so yo bet apamedang ye nga.

²³ Ngan au i lok bet lomu galanga nen, ede san yo Timoti i, in isi tana ye rumu dook tiap ke di talnga dikidiki oo. Le kumata bet iman pombe nga, ngan ole aye ammala matamam so ang pa.

²⁴ Kawete lo ponana kiau pang di kuto maimai kiang le imot, inbe pang di tooltool ke Maro le imot yo tinepe nin, ngan lapau. Inbe di tooltool ke Maro yo tipa ke tana mai Itali a man tinepe ni nga, ngan di lapau tiyaware lo ponana kidi pang.

²⁵ Au i apatarau pang Maro nen, bet lono pang a iyeyi dada dook mata pang ang le imot.

Rau Ke Maro
The New Testament in the Arop dialect of the
Arop-Lokep language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Arop-Lokep long
Niugini

copyright © 2022 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arop-Lokep

Dialect: Arop

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-03-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 20 Mar 2025

6d295e13-7d74-5276-9c6d-7f0499d3adf2